

બાઈડીઆની વાતમાં તમે શું જાણો?

IV

(એક પતિનો અનુભવ.)

192

કિશ્મત ત્રણ આના.

૨૦૧૨૦

સંસ્કૃત

પ્રકાશક:—નારાયણજી બોક્સદાસ ડોસાણી.

સેવા સમિતિ પુસ્તકાલય: ૧૫૭-૫૯, ગુલાબવાડી, મુંબઈ નં. ૪.

તમારા સંસારમાં રસ ઝરણુ વહાવવાં હોય,
 મોંઘા માનવજીવનને સફળ કરવું હોય,
 સામાજિક પ્રશ્નોની ચળવળ કરી દેશ સેવામાં ભાગ લેવો હોય,
 સ્ત્રીઓ તથા બાળકોને સુશિક્ષિત કરવાં હોય,
 તો સત્વર આહક થાઓ

સમાજ જીવન

ગુજરાતમાં સામાજિક પ્રશ્નોની સ્વતંત્ર ચર્ચા કરનાર,
 આબાજવૃદ્ધ સ્ત્રીપુરૂષ સર્વને એક સરખું
 ઉપયોગી રસવંતું એકલું માસિક પાંચ
 વર્ષ થયાં નિયમિત પ્રગટ થાય છે.

દર મહિને સુંદર રસભરી ટુંકી વારતા ઉપરાંત હૃદયંગમ
 સાંસારિક, આર્થિક, તથા અર્થગાંભીર્યપૂર્ણ સામાજિક લેખો આવેછે.

તમે આહક થશો તો તમારા ચાર રૂપિયાનો બદલો તો તમને
 એક "સોહીના વેપાર" વાળી ચાલુ વાર્તાજ આપી દેશે.

વાર્ષિક લવાજમ રૂ. ૪-૦-૦. હિંદ બહાર રૂ. ૫-૦-૦.

છુટક નકલના આના આઠ.

નારાયણજી ગો. ટોસાણી,

તંત્રી:-સમાજ જીવન,

૧૫૭/૫૯, ગુલાલવાડી, મુંબઈ, નં. ૪

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઇટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૦૧૨૦ વર્ગિક

પુસ્તકનું નામ બાઈબલના પાત્રોનો

સંગ્રહ?

વિષય ૬-૩

બાઈડીઓની વાતમાં તમે શું જાણો ?

(એક પતિનો અનુભવ.)

લખનાર:

રા. નલિનીકાન્ત.

જૂનાગઢ-કાઠિયાવાડ.

પ્રકાશક:

નારાયણજી ગોકળદાસ ડોસાણી. ।

માલેક: સેવાસમિતિ પુસ્તકાલય.

૧૫૭-૫૯ ગુલાલવાડી-મુંબઈ નં. ૪

(ગ્રંથ સ્વામિત્વના સર્વ અધિકાર પ્રકાશકે સ્વાધીન રાખ્યા છે.)

પ્રથમપ્રેરણા ૧૯૭૮.

આવૃત્તિ ૧ લી.

પ્રત: ૩૦૦૦.

અમદાવાદ.—ધી 'યુનિયન' પ્રિન્ટીંગ પ્રેસ કંપની લીમિટેડમાં
શાહ મોહનલાલ ચીમનલાલે છાપ્યું.

દ્વિતીય ગ્રજી આના.

નવું સાહિત્ય ! સેવાસમિતિ ગ્રંથમાળા-નવો ખહાર !!

વિક્રમ સંવત ૧૯૭૮ થી શરૂ થઈ છે, જે મ પ્રત્યેક સુન્દર, રોચક, નવજીવન પ્રેરક, રસભરેલાં ચાર સામાજિક પુસ્તકો પ્રગટ થાય છે અને તે કાયમનાં ગ્રાહકોને પોણી કિંમતે અપાય છે. ગ્રાહકો માટે નીચેના નિયમો ઠરાવ્યા છે.

૧. પ્રવેશશી એક રૂપિયો ભરવાથી : માળા ' ના ગ્રાહક થઈ શકાય છે અને વર્ષ પુરું થયે જો ગ્રાહક તરીકે ન રહેવું હોય તો તે પ્રવેશશીનાં નાણાં પાછાં આપવામાં આવે છે.

૨. વર્ષમાં ચારથી પાંચ ઉચ્ચ પસંદગીનાં સારાં પુસ્તકો પ્રગટ થશે અને તે ગ્રાહકોએ લેવાં પડશે. પણ તે સર્વ પુસ્તકોની જમાને કિંમત રૂ. ૬) કે ૭)થી વધુ નહિ થાય, લાયબ્રેરીને શોભાવે તેવા સુન્દર કાગળ ઉપર સારી છપાઈથી સઘળાં પુસ્તકો તૈયાર કરવામાં આવે છે.

૩. પ્રત્યેક પુસ્તક તેની પોણી કિંમતે વી. પી. રજીસ્ટ્રેશી મોકલવામાં આવશે અને તે રવાના કરતાં પહેલાં ગ્રાહકોને પોષ્ટકાર્ડથી ખબર આપવામાં આવશે; છતાં જો વી. પી. પાછું વાળશે તેમનું નામ લીસ્ટમાંથી કમી કરી પ્રવેશશી ઉપરનો તેમનો હક કાઢી નાંખવામાં આવશે. જે ગામમાં એજન્ટ હશે તેની પાસેથી પણ પુસ્તકો મળશે.

તૈયાર છે—આ ગ્રંથમાળાનાં ત્રણ પુસ્તકો અધિકાર પર પ્રકાશ તથા અખળાની આત્મ કથાઓ તથા વિદ્યલીલા પ્રગટ થઈ ગયાં છે. અને બીજાં રસિક સામાજિક પુસ્તકો લખવાનું કામ શરૂ થઈ ચૂક્યું છે. જલ્દી ગ્રાહક થઈ આવો સરતો લાભ મેળવો. વેપારીઓને પોતાની જાહેરખબરો આપવાનું આ એક ઉમદા સાધન છે. ગામગામ ભરોસાદાર એજન્ટો જોઈએ છે.

નારાયણજી ગો. ડોસાણી.

વ્યવસ્થાપક: સેવાસમિતિ ગ્રંથમાળા.

૧૫૭-૫૮ શુભાલવાડી: મુ.ખ.નં. ૪.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય
અમદાવાદ
ગુજરાતી કોપીરાઈટ-સંગ્રહ
૬-૧૩

બાઈડીઓની વાતમાં તમે શું જાણો ?

(એક પતિનો અનુભવ.)

—અનુભવ—

મા રાં પત્ની ડોલર ડોલાં, કલાગરાં. કામકાજની આવડતવાળાં ને રસિક હતાં. શાળા અને કૌલેજનું શિક્ષણ લીધું નહોતું એટલુંજ નહિ પણ પાટી પર ધુળ સરખી નાંખીયે ન હતી. તોયે કુટુંબમાં વ્યવહારચતુર હોખાતાં. મને ગૃહજીવનમાં જોડાયાં ને લગભગ સાત આઠ વર્ષ થવા આવ્યાં, એટલે મારા ગૃહની સંપૂર્ણ જવાબદારી મેં શ્રદ્ધાપૂર્વક તેમને સોંપેલી. ગૃહવ્યવહાર, રાચરચીલું, અતિથી સત્કાર, જમણુ જમવાં, હોવડ દેવડ આદિ સર્વ મારાં પત્નીની ધમ્મ પ્રમાણેજ થતું અને આ રીતે હું ગૃહકારભારના બોળથી ઘણે અંશે મુક્ત હતો, અને મારે ત્યાં પૂત્ર પ્રયા પછી મારો પગાર પણ તેમના હાથમાં સોંપતો. સ્ત્રીજાતિમાં સામાન્ય રીતે ઘર કરી ગયેલી કેટલીએક રાઈઓ, કુટુંબો મારાં પત્નીમાં સર્વાંશે હતી; અને પોતે સંસ્કારી કે શિક્ષીત નથી એટલે એ રાઈનાં ઘાસવથી મુક્ત કરી શકાય તેમ

પણુ નહોતું. અલખત ! અમારા ગૃહજીવનની વાતો આમ પ્રકટ કરવી ન જોઈએ; પરંતુ મારાં પત્નીની સદર પરવાનગી મેળવ્યા પછીજ એ થોડા અનુભવની વાત ટાંકું છું. આ લેખમાં જે કાંઈ ઉચ્ચ અને ગ્રાણ્ય હોય તે મારાં પત્નીનીજ કુશળતા સમજવાની છે; અને જે કાંઈ દોષ રૂપ નિરૂપયોગી જણાય એ માફ પોતાનું છે એ પણ હું સ્પષ્ટ કયુલ કહું છું. વળી આ અનુભવો નોંધતો સર્વાધિકાર મારાં પત્નીને જ સ્વાધીન કરવામાં આવેલ છે, એટલે તે સખધી કંઈ પણ ખુલાસો મારાં પત્ની દ્વારાજ થઈ શકે.

આટલી પ્રસ્તાવના લખ્યા પછી અમારા ગૃહજીવનની એ વાતો અનુભવ રૂપે લખું છું:—

(૧)

પ્રથમ તો મારાં પત્ની રોવા કુટવામાં અગ્ર ભાગ લેતાં. રોવા કુટવાના કાર્યને સ્ત્રી જતીનું વરિષ્ઠ કાર્ય સમજતાં; બરાબર રાગડા ખેંચી રોધ ન શકે, તાલ સુરમાં ધડાકાબંધ છાજ્યાં ન લઈ શકે તેવી સ્ત્રીઓને વખોડતાં-ટીકા કરતાં મારાં પત્ની આ કળામાં પોતે અન્ય બેરાંઓથી ચતુર છે એમ માની ગર્વ રાખતાં.

*

*

*

*

એક દહાડો મારાં એક વૃદ્ધ બહેન તેને ગામ ગુજરી ગયાં એ ખબર આવતાં મારે ધેર વાત મંડાઈ. મારાં પત્ની તો આવા પ્રસંગની ક્ષણે ડોળે રાહજ નોંધ રહ્યાં હોય. પારકે ધેર રોવા કુટવાનું હોય ત્યારે મારે એ દેખવાનું કે દાઝવાનું કશું ન હોય તો પણ એ વિષયમાં રાત્રીએ એ શબ્દો કહી દેતે ત્યારે ઉત્તરમાં મારાં પત્ની “અમારી

બાઈડીએની વાતમાં તમે શું બોલો ? ” આ રામબાણ ઉકિત
કહી મને નિશ્ચર કરી દેતાં.

મારાં બહેન વયોવૃદ્ધ હતાં, કોઈ જાતની સંસારની વાસના રહી
હોય તેમ એ મરનાર બહેન માટે ન હતું. દીકરા બણેલા ગણેલા
અને સારા કમાઈ હતા. વળી દીકરાને ઘેર દીકરા પણ એ બહેન
જોએલા. દીકરા અને દીકરાની વહુઓ પણ એ બહેનની નમ્રપણે
સેવા કરતાં. આમ મારાં બહેનનું સુખપૂર્વક મરણ થયું એટલે મને
એક વાતે સંતોષ હતો. મેં તો માત્ર કાગળ વાંચી નહાઈ લીધું.
પરંતુ મારાં પત્નીએ નાત જાત અને પાડોશની સ્ત્રીઓનો મારે
આંગણે ભેગી કરી અને એક વીર ક્ષત્રિયાણી રણે ચડે તેવા આવેશમાં
ચોકની મધ્યમાં સાળુનો પાલવ તંગ કરી ઉભાં રહ્યાં. પથરને પિંગ-
ળાવી દે તેવી બચકર કહાણી માંડી. ભેગી મળેલી સ્ત્રીઓ ઝીલવા લાગી.
અને ધાખા પર ટિપણીઓ પડે તેમ છાતીપર ધડોધક હાથ પડવા
લાગ્યા. પરંતુ બારીક દ્રષ્ટીએ જોતાં જણાયું કે આખમાં આંસુ નહો-
તાં, હૃદયમાં લાગણી નહોતી, દીલમાં શોક નહોતો, કે મર્મ બાગ
વિધાયો નહોતો. એટલે મારાં પત્ની સિવાય અન્ય કુટુંબારીઓનાં
ધડાકાઓ પોલા હતા. હું કંટાળ્યો. એ કલાક પૂરા થયા તોય આ
ફારસનો અંત આવ્યો નહીં. મારાં દહેઠ ચતુર પત્ની પર ચીડાયો.
પણ બીજીજ પળે તે અજ્ઞાન જીવ માટે દયા આવી.

આખરે ચાર વાગે સહુ રડતાં, જમીન પર પડતાં, કક્કળતાં
નદીએ નહાવા ગયાં હું કપડાં પહેરી બહાર ગયો.

સાંજે સાત વાગે ઘેર આવ્યો. દીવાનખાનામાં શાલ ઓઢી મારાં
પત્નીને સુતેલાં દીઠાં. મારો બાળક પુત્ર ટપુ ઓશીસા પર માથું દાબી

રહ્યો હતો. રસોડામાં ધૂમાડાના ગોટગોટ નીકળતા હતા. હું ૪૫૬ ઉતારી પગ હાથ ઘોઘ રસોડામાં ગયો. એક મોટા તપેલામાં ગળા સુધી પાણી ભરી ખીચડી ઝોરેલી; પરંતુ આંધણમાં હજી ઉનો વા વાયો નહોતો. હું લાકડું સંકેરી ચૂલામાં એકાદ ટુંક મારી બહાર આવ્યો. મારાં પત્નીને તબિયતના સમાચાર પૂછ્યા. ટપુએ કહ્યું: 'બાને શરદી થઇ ગઇ છે.' મેં તુર્તજ સુંક અને તીખાં વારી મારાં પત્નીને મોંએ અને હાથે પગે ચોળ્યાં. મારાં પત્ની સહજ સ્વસ્થ થતાં પથારીમાં બેઠાં થયાં. મેં સુધ રહેવા જ કહ્યું.

'આજે તમને હું જરા મહેનતમાં નાંખું છું, બોડું નહિ લગાડશો. ' મારાં પત્નીએ કહ્યું.

'નહિ, ડાહર! તમે મારી જરાયે ચિંતા કરશો નહિ, તમારી પ્રકૃતિ આજે લથડી જશે. ખાટલો ઢાળવો પડશે એ મને આજ પ્રભાતથી ખાત્રીજ હતી!' મેં સહજ વ્યંગમાં કહ્યું.

'હોય બે દહાડા માંદાય પડીએ. જીવો! મેં ખીચડી ઝોરી છે તે ચડી જવા આવી હશે, તે ઉતારી બે અરમ ખાખરા કરી નાંખજો' મારાં પત્નીએ પોત્રામ સંભળાવ્યો.

મારાં પત્નીની સૂચના યોગ્ય હતી એટલે મારે કશું બોલવા જેવું નહોતું તો પણ એક પતિરૂપે મને બે શબ્દ કહેવા હક હતો. અને કેંક રૂઆબમાંજ કહી દીધું.

'બહેન, તો મરણ પામી બાગ્યવાન થયાં તેમાં આટલાં છજીઆં લેવા શી જરૂર હતી? ખાટલે પડવાનું કારણજ તમે હાથે કરી ઉભું કર્યું છે.'

મારાં પત્નીનાં કોઈ પણ કાર્યને હું વખોડું એ તેને જરાય

(૭)

પસંદ ન હતું. તેનાં કાઈ કાચ ને હું વખાણું—અભિનંદન આપું તો કુલીને ફાળકો થતાં. મારા ઉપરના શબ્દો પૂરા ન થયા તેટલામાં તો કવનાઇનની ગોળીઓ આપી હોય તેવું મારાં પત્નીનું મોઢું થઇ મથું અને બોલી ઉઠ્યાં “જાજી દીકટાક શું કરતા હશે? અમારી આઈડીઓની વાતમાં તમે શું જાણો?” બસ ! એ પ્રહાર છૂટતાં હું નિરતર થઇ જતો.

મોડી રાત્રીએ અમે મુંગા મ્હોંચે જમી લીધું.

(૨)

ઉપલી વાતને પૂરા આઠ દહાડાએ થયા ન હતા. ત્યાં મારો એક પરમ મિત્ર મ્હારે ત્યાં રાતની ટ્રેનમાં આવી ચડ્યો. મારાં પત્ની તો ક્યારનાં પોઢી ગયાં હતાં. ટપુ લેશન કરતો હતો અને હું પલંગ પર પડ્યો. પડ્યો સમાજજીવન વાંચતો હતો. તેટલામાં ડેલીનાં બાર ખખડ્યાં. હું ઉઠ્યો. સાંકળ ખોલી.

‘Welcome, Dear Ramakanta’ બાર ખોલતાં રમાકાન્તને જોઈ મેં કહ્યું. તેમની હેન્ડમેન વગેરે ધરમાં મૂકાવી પરસ્પર કુશળવર્તર પૂછ્યા.

મેં ધરમાં જઈ મારાં પોઢેલાં પત્નીને જગાડ્યાં. રમાકાન્ત માટે થોડી પૂરી ને શાક કરી આપવા કહ્યું. ઉત્તરમાં મારાં પત્નીએ જણાવ્યું કે “હજી બાઈને મરી ગયાં દસ દહાડાએ થયા નથી ત્યાં ચૂલે તાવડો કેમ મૂકાય?” અને પણ મારાં વ્યવહાર ચતુર પત્નીની સલાહ માની લેવી પડી. ચુપચાપ ધરમાંથી પ્રાયમસ લઈ બહાર આવી એ કપ ચાના મેં મૂકી દીધા.

બંને મિત્રો સાથે ચા પી કેટલીક વનોદવાર્તા કરી મોડી રાત્રીએ સુઈ રહ્યા.

x

x

x

x

રમાકાન્ત મારે ત્યાં બે દહાડા રહી ગુજરાત બહુ ચાલ્યા ગયા. મારે ત્યાં કાંઈ પણ વસ્તુની ન્યૂનતા ન હતી. તેમ મારાં પત્નીનું આતિથ્ય પણ કંઈ ઉતરતી પંક્તિનું તો ન જ કહેવાય; તો પણ રમાકાન્ત સરખા સજ્જન અતિથીની જે શુશ્રુષા થવી જોઈએ તે મારા ગૃહજીવનમાં ન થઈ શકી એટલું તો હું જોઈ શક્યો.

રમાકાન્તના ગયા પછી ખીજેજ દહાડે મારે સાળો ચંદુ મુંબાઈથી મારે ત્યાં આવ્યો. ચંદુ એક વ્યાપારી પેઢીમાં કામ કરતો, નામાઠામામાં ઉસ્તાદ હોવાથી સો રૂપીઆ પગાર મેળવતો. એટલે જ્યારે જ્યારે મારે ત્યાં આવતો ત્યારે મારાં પત્ની માટે એકાદ બે કિંમતી સાડી અને ફેશનેબલ પોલકાં લાવતો. મારા ત્રણ સાળાઓ વચ્ચે એકજ બહેન હતી એટલે ત્રણ ભાઈઓ બહેન બહુ અથાગ બહાલ રાખતા.

સી જાતિનો એક સ્વભાવ જ છે કે તે સરસ્વતી કરતાં લક્ષ્મીની પૂજારણો વિશેષ હોય છે. સગો ભાઈ તો શું પરંતુ ગમે તે જાતનો લક્ષ્મીવંત અતિથી આંગણે આવે તો જોઈ લેવાં એ યજમાનશ્રીના આતિથ્ય ! સગો માડીજયો પણ જો રંક બની ગયો હોય તો બહેનને આંગણે ફાડીમાં ખપે.

ચંદુના આતિથ્યમાં સાંજે કંસાર થયો, આગ્રહપૂર્વક ધી સાકર પિરસ્યા, અને સહુ વિનોદ કરતા જમ્યા. અને વિચાર થયો કે પેલો રમાકાન્ત સાદો, સરલ અને પરમ સજ્જન મિત્ર-અતિથી

(૯)

કાળે રાત્રે પુરી તૈયાર ન થઈ અને ચૂંદુ માટે કંસાર થયો. સ્ત્રી સ્વભાવની કેવી વિચીત્રતા ! પ્રભાતમાં ચૂંદુની ઝેરહાજરીમાં ચૂંદુ કાળે કંસાર થવાનું પૂછી ખુલાસો માગ્યો.

મારાં પત્નીએ ઉત્તર ધડી જ સજ્જો હતો. ‘રમાકાન્તબાઈ ક્યાં મહેમાન હતા ? એ તો આપણા ધરના કહેવાય. બહેવાઈવહેલાં આવે ત્યારે રોટલી શાક અપાય ખરૂં ? તમે સર્ગા સાથમાં ગયા હો તો ખબર હોય ને ? આમ દરેક બાબતમાં લખતે ઉમા જ છે; અમારી બાયડીઓની વાતમાં તમે શું બાણી ?’ બસ ! આથી વિશેષ ખુલાસાની જરૂર શી હોય ?

(૩)

એ ક દહાડો સાંજે ઝોશીસેથી ઘેર આવતો હતો. રસ્તે મારા કુટુંબના એક મુરખી સમા દયાશંકરભાઈનું ઘર આવે છે. અમે સહુ દયાશંકરભાઈને કાકા કહેતા. દયાશંકરકાકા ઝોટલા પર બેસી દાંતે તમાકુ ઘસી રહ્યા હતા. આસપાસ ઓકરાં રમતાં હતાં અને આંગણુની પાટ પર બેસી મારાં જયકાર કાકી શ્વાક સમારતાં હતાં. મને બેતાં કાકી બોલી ઉઠ્યાં. ‘કેમ બાઈ આજ અસુરો કેમ ?’

‘આજ બંગલેથી ટપાલ મોડી આવી. એટલે બધાં કામળિયાંનો નિકાલ કરતાં મોડું થયું ?’ મેં કહ્યું.

‘ટપુને માટે ઠીક ચોકડું ગોઠવાયું’ કાકાએ કહ્યું.

‘એ તો ડોલર વહુને રંગ છે. બાકી બાઈ તો ખગોળને ભુગોળમાં રમનારા છે.’ જયકારકાકીએ પણ સાથેજ ટફકો કર્યો.

હું તો આ નવીન વાર્તા સાંભળી આશ્ચર્ય પામ્યો. કાકા અને કાકીના બોલમાં કંઈ સમજ પડી નહીં. ટપુ-બાળક ટપુના વિવાહની જોડવણુ મારાં પત્નીએ કંઈ કરી હોય તો રામ જાણે !

હવે વાત એમ હતી કે, બાળ બપોરે જયકોર કાકી મારે ત્યાં બેસવા ગયેલાં. સાથે હિંમતલાલની ચંચળને મારે ઘેર લેતાં ગયાં. ચંચળની બાળક પુત્રી વસન્ત બાળપોથી ભણતી હતી. વસન્ત દેખાવડી, હસમુખી, અને આંખ ઠરે તેવી હતી. મારાં પત્નીએ એ છોકરીને ટપુ માટે યોગ્ય ગણેલી. જયકોરકાકી એ ઘાટ ધડવા માટે જ ચંચળને બોલાવી લાવેલાં. આ જમાનામાં વરકન્યાની પસંદગી લગભગ જૈરાંઓળ કરી લે છે. પુરોહિત ધાર્યું તેમાં થતું નથી. વસન્ત માટે જે વર ચંચળ માન્ય કરે તે હિંમતે કબુલ રાખવો જોઈએ અને મારા ટપુ માટે મારાં પત્ની જે કન્યા શોધે તે મારે એક શબ્દ બોલ્યા વગર સ્વીકારી લેવું જોઈએ. આ હિન્દુ ગૃહસંસારમાં નવા જમાનાનો એક વિચિત્ર અભિનય છે.

હિંમતની વસન્ત સાથે મારા ટપુનો વિવાહ મેળવવા માટે મારાં પત્નીદ્વારા થએલી જોડવણુ જયકોરકાકીએ વિસ્તારથી જણાવી. ટપુની બાળક અવસ્થા જોતાં વિવાહ મેળવવાની વાત મને રૂચી નહીં. તેમ ટપુ અને વસન્તની ઉંમરમાં પાંચ પંદર દહાડાનો ફેર હોય તો કોણ જાણે ? પણ મારાં પત્નીને બાળક ટપુને વરાવવાની આટલી ઉતાવળ શી ?

હું ઘેર ગયો. મુંઝો મુંઝો મેડી પર ચડ્યો. કપડાં ઉતારી ઇંચીએર પર પડી ટપુનું ભાવી જીવન વિચારતાં દીલગીર થયો અને મારાં પત્નીની અજ્ઞાનતા-ભૂર્ખતા પર ચીડાયો. આટલે સુધી જોડવણુ

કરી લે છે; અને મને સહજ જણાવ્યુંએ નથી એ માટે રોષે ભરાયો. અરેરે! બાળક દપુ વિવાહ માટે યોગ્ય ખરો! હોય નહીં તો પોર પણ ચંચળ વસન્તના લગ્ન માટે ઉતાવળ કરશે. વસન્ત એકાદ વર્ષમાં કન્યાકાળમાં આવે તેવી છેડી છે. ત્યારે મારા દપુને હજી ઘોતલી પહેરતાંયે આવડતી નથી તોતડી ભાષાયે સુવરી નથી; તેમ બાળકના વિવાહ મેળવી આપવામાં માબાપની ગંભીર ભૂલ કહેવાય. હું મુંઝાયો. મારાં પત્નીપરની મારી શ્રદ્ધાનો પ્રત્યક્ષ દુરપયોગ થયો. પૂત્રના અભ્યાસ-પૂત્રનાં જીવન ઉપર માતા પોતેજ કુળ નાંખવા તૈયાર થઈ. 'ડોલર! ડોલર! આમ નહોતું કરવું' એમ એકલેજ બોલી ઉઠ્યો. ત્યાં 'બાપુકાકા! જમવા ચાલો!' એવો મારા દપુનો અવાજ આવ્યો. દપુ દાદરનાં પગથીયાં કુળવતો દોડતો મારા ખોળામાં ઢળી પડ્યો. મેં બહાલથી ચૂંબન લીધું અને દપુની આંખો કાઢી નીચે ઉતર્યો.

બાપ દીકરો ઢળેલા પાટલા પર જમવા બેઠા. મારાં પત્નીનો ઉમંગ ઉદ્ધાસ આજ માતો નથી. દપુના મ્હોડાં સામું જોઈ હસખાતાં હતાં. મારા દપુ માટે મજાની વહુ આવશે, એ વિચારે આજ આનંદ આનંદ હતો.

કેસરી ખિંજ અને પુરી પિરસાયાં. રસોડાંનું કામ મારાં પત્નીનું જેવું તેવું ન હતું. હેતથી જિંયામાં જિંચી રસોઈ કરી એક બહાલસોઈ માતાની પેઠે મને જમાડતાં મારાં પત્નીએ વાતની શરૂઆત કરતાં મને કહ્યું:

'હું મતની ચંચળલક્ષ્મીને તમે ઓળખ્યાંને? મારા દપુને પોતાની દીકરી આપવા કેટલા વખતથી વિનવી રહ્યાં છે. અને

છોકરી વસન્ત ભણેલી ગણેલી હોંશિયાર અને કેવી કુટડી છે. આજ બપોરે જેઠાર કાઠી સાથે આવી ચંચળ વાત નક્કી કરી ગયાં છે. અને આવતા સોમવારે ચાંલ્લા કરવા એમ અમે ધાર્યું છે.’

મને તો આ વાતમાં જરાયે રસ નહોતો. હું તો મુંઝે મુંઝે જમતો હતો.

‘વળી હિંમત ટપુને વરાવતાં આપણી પાસેથી દોકડો લેવાના થી. ટપુ જેવો વર મળતાં એ માળાપ તો ઘેલાં ઘેલાં થઈ ગયાં છે ! મારો ટપુ તો આમ પારણેજ પરખાવો જોઈએ !, મારાં પત્નીએ કહ્યું.

‘પારણેજ પરખાવો જોઈએ’ એ શબ્દો મને અસહ્ય થયા. સંતાનનું સત્યાનાશ કહાડનાર આવી રૂઢીવશ અજ્ઞાન માતાઓ દેશમાં કેટલી હશે ? હું ચીડાગો.

‘ડોલર ! ડોલર ! તમે બહુ ભૂલ કરી છે. ટપુને વરાવવાની આટલી ઉતાવળ શી ? ટપુને કંઈ બણવા ગણવા દેવો છે કે નહીં ? હું એવો તાલેવન્ત નથી કે બાપના પૈસા પર છોકરો તાગડધિન્તા કરી શકે. મને પૂછવું તો જોઈએ.’

‘એમાં તમને શું પૂછવું ? ટપુ મોટો થતો જાય છે એ તમે નથી જાણતા ? અને વિવાહ મેળવ્યો એટલે ક્યાં ઘરમાં વહુ આવી ચડી ? તમારે બણાવીને બારિસ્ટર બનાવોને ? એમાં મને ક્યાં વાંધો છે ? વળી આવી વાતમાં તમે ભાષડાઓ શું જાણો ? તમારા કોઈ કામમાં અમે વચ્ચે આવીએ છીએ ? કહો તો ખરા ?’

મને જમતાં જમતાં કંટાળો આવ્યો. થાળી પડતી રાખી ઉઠી જવા ઇચ્છ્યું. આવાં ઢોર સાથે વાત શી કરવી ? એમ મનમાં થઈ આવ્યું. હું તુર્તજ દાળ ભાત લઈ હાથ મ્હોં ધોઈ ઉઠી નીકળ્યો.

છેવટમાં પૂર્ણાહુતિ કરતાં કરતાં પત્ની બોલીઃઉઠ્યાં, “ જેમ થતું હશે તેમ થ્યા કરશે. અમારી બાઇડીઓની વાતમાં તમે શું બા-
લો ? ” થઇ ચૂક્યું. હવે હું નિશ્ચર હતો. સત્તર મેડી પર
ચાલ્યો આગ્યો.

* * * *

સોમવારે પ્રભાતમાંજ મારાં પત્નીને સોનાનો સુરજ ઉઘ્યો.
રંગબેરંગી વસ્ત્ર અલંકારમાં સજ્જ થઇ સુંદરીસંધ મારે ત્યાં આવી
ચડ્યાં. જીતો ગવાયાં. જોળ ધાણા બહેંચાયા અને મારા ટપુના ક-
પાળમાં ચાંદસો ચોડાયો.

* * * *

(૪)

એ ક દહાડો હું ઓફીસેથી ઘેર આગ્યો. મારાં પત્નીને ઉબકા
થતા હતા. મેં પાણીનું પ્યાલું ભરી પાચું. પાન બનાવી
આપ્યું. એલચી લવીંગ આપ્યાં.

એક વખત જે વિષમ પ્રસંગ આવી ગયો તેજ પ્રસંગ ફરી
ઉભો થયો જાણી ગભરાયો. કેાઇ મોટા સાહેબ કે ગર્વનર સાહેબ
અમારા ગામમાં આવે છે ત્યારે જેટલા દહાડા સાહેબનો મુકામ રહે
ત્યારે રાત્ર અત્રે પ્રજા તમામને જે હાલાકી ભોગવવી પડે છે તે કહી
જામ તેવી નથી; પરંતુ, તે વખતે પણ મારા પોતા માટે તો મારો
એવો અનુભવ છે કે આ પ્રસંગે મને અધિક વિષમતા ભોગવવી
પડે છે. નહિ સુવાનું, બેસવાનું, કે નહિ સુખપૂર્વક અનાજ લેવાનું.
વળી સાહેબનો મુકામ તો એ પાંચ દહાડાજ રહે છે. ત્યારે મારાં
પત્ની આ પ્રસંગે મને પૂરુ અઘી મહિતા પજવે છે.

વાત એમ હતી કે મારાં પત્નીને હાલમાં અભાવા હતા. હાલમાં શીમતી ગર્ભવતી થયાં છે. 'આ વસ્તુ રૂચતી નથી. આ વસ્તુ મળેજ ઉતરતી નથી.' આમ ઉત્તરો મળવા માંડ્યા છે. અમારા ગૃહજીવનના બધા પ્રસંગો કરતાં આ પ્રસંગ મારા માટે અધિક વિષમ છે. મારાં પત્ની સામે સત્યાગ્રહ ઉઠાવવો એ વિચાર થઈ આવે છે પરંતુ એમાં એનોયે શો દોષ ? મારાં પત્ની ગર્ભવતી થાય એ મારે સહવું રહ્યું.

નયમિત પ્રભાતમાં બજારમાંથી લાવવાની વસ્તુઓનું લાંબુ લીસ્ટ તૈયાર કરી બજારમાં જતો. તો પણ ઓફીસ ટાઇમ થતાં સૂધીમાં બજારનો ખીજો એકાદ ફેરો ઉભોજ હોય. સુંઠ જોઈએ, અજમે જોઈએ, સુવા જોઈએ, ગોળ સાકર ધી, જોઈએ, આમ જોઈએ, જોઈએ ને જોઈએ. ઘરમાં પગ માંડું ત્યાં એજ સાંભળવાનું રહ્યું.

મારા લગ્નમાં જેટલો ખર્ચ થયેલો તેટલોજ લગભગ મારાં પત્નીની સુવાવડમાં થઈ જતો.

જ્યેષ્ઠાદેવ : પત્નીનાં સલાહકાર એટલે એક સુવાવડમાં માઈ ઘર ખાલી થઈ જતું. પાંચ પંદર દહાડામાં પ્રસૂતિ પ્રસંગ પણ આવી પહોંચશે. એટલે એ માટે પણ તૈયારી કરવા માંડ્યો. ઘરના ચાલતા ખર્ચમાં મારો પગાર તો ચટણી થઈ જતો. એટલે આવા પ્રસંગ મારા માટે વિષમ તો ખરાજ ! તેમ પત્નીનો દોષ ગણવો પણ મિથ્યા હતો. આવો પ્રસંગ મેં જાતેજ ઉભો કર્યો એજ સ્પષ્ટ છે તો જાતેજ ભોગવી લેવો. શું થાય ? લગભગ પચાસ રૂપિયાનું દેવું તો પ્રસૂતી પહેલાંજ થઈ ગયું.

મેં સાંભળ્યું છે કે ગામડાંનાં ખેડૂતોની સ્ત્રી ખેતરમાં કામ કરતાંજ બાળકને જન્મ આપે છે. અને પીઠ પાછળ તરતનાં જન્મેલાં

આળકને પછેડીમાં લપેટી ઘેર ચાલી આવે છે. નથી એ સ્ત્રીઓને અભાવા થતા કે નથી એમને કોઈ વસ્તુના અણગમા !!

ઘેર બધું ગરમાગરમ બાજરાનો રોટલો અને લસણની ચટણી જમી પ્રસૂતિનો વિધી ઉકેલાય છે. એ દહાડા નહીં જેવો આરામ લઈ પુરત કામે ચડી જાય છે. અને અમારાં બેરાંઓને નહીં કોઈ કામમાં પ્રતિની જોડે ભાગ લેવો, પતિની કમાણમાં સહાય આપવી કે નહીં ટુંક કમાણનો બચાવ કરવો ! ખાવા પીવા અને પહેરવા ઓઠવાથી વિશેષ જ્ઞાન અમારાં હિન્દુ બેરાંને ક્યાં છે ? ધી સાકર અને ગોળ ઉડાવવાં અને કોઈ જાતનું અંગ મહેનતનું કામ ન કરવું ત્યાં શારિરિક સ્વાસ્થ્ય શાનું હોય ? શહેરી બેરી બે હેલ પાણીની કુવા વાવથી લાવી શકે નહીં, શેર બાજરી ફળી શકે નહીં, પાંચ માણસની રસોઈ તૈયાર કરી આપે નહીં : આથીજ સામાન્ય ગૃહસ્થીનાં ગૃહમાં દારિદ્ર પેસી ગયું છે. આ શેઠાણીવેડાએ જ સ્ત્રીઓનાં સૌન્દર્ય અને સ્વાસ્થ્યનું સલા નાશ કહાડયું છે. ચિત્રવિચીત્ર વસ્ત્ર અલંકારથી શણગારી કાચની હસતી રમતી પૂતળી જેવી ગૃહિણીને ભોગના સાધનરૂપ મોહક બનાવી દીધી છે. ભોગની અતૃપ્તિ એ નાગરિક સ્ત્રી જીવનનું એક લક્ષણ બધું ગયું છે. આથી ફૂલિન અને પ્રતિષ્ઠિત કુટુંબોમાં પણ બાબિચાર પેસી ગયા છે. આપણી સ્ત્રીઓ જ્યાં સુધી ગૃહકાર્યમાં રસ લેતી ન થાય ત્યાં સુધી આ દોષ દૂર થવાતો નથી. સ્ત્રીઓનાં બહારનાં જીવન કરતાં ગૃહજીવન અધિક પ્રતિષ્ઠિત અને પ્રવૃત્તિમય હોવું જોઈએ. નાગરિક બેરાંઓમાં ' હિસ્ટીરીયા ' વધતા જાય છે. તેનું સુખ્ય કારણ ગૃહકાર્ય પ્રતિની અશક્તિ છે.

આ બધું મારાં પત્નીને કાણ સમજાવે ? આટલું સમજાવો જોઈએ નિશ્ચીત હોય તો જોઈએ શું ?

આખરે પ્રસૂતિ સમય પણ આવી ચડ્યો. મારાં પત્નીએ એક કન્યાને જન્મ આપ્યો. આપણાં પ્રસૂતિગૃહો આટલા પૈસાનાં ખર્ચને અંતે મંદ્રાં અને મલીન હોય છે. જેને ધરને આંગણે ફેંદાં બેસવા ન દે એવી તરકડી-સુચાણીજ પોતાનું મનનું ધાયું કરી શકે છે. અનેક કુળમાં બચ્ચાંનાં જીવન આ રાંડોના કરમાં મૂકાય છે. આ જોતાં મુંબા-ધનાં સુવાવડખાનાંની વ્યવસ્થા અધિક પ્રશંસનીય છે. યુરોપિયન લોકો જેને ' ડિલીવરી ' કહે છે તે પણ આપણા હિન્દુઓથી ધણે અંશે સંસ્કૃતિ પામેલી છે. અલખત ! દેશનાં હવા પાણી અને વાતાવરણને લઈ અમુક ફેરફાર તો નિઃશંક થવો જોઈએ. તો પણ આ બાબતમાં પશ્ચિમની રીત ગ્રાહ્ય અને અનુકરણીય છે.

જણે મારે ઘેર એક મોટો પગ થવાનો હોય તેમ ધી પાણીની પેટે મારાં પત્નીના ઉદરમાં હોમાવા માંડ્યું. પ્રભાતમાં ખાવાનાં કાટલાં અને પાક ને જીદાં મસાલાદાર વસાણાં તે કેટલાં ગણાવું ? મારો તો એક પગ બહાર ને એક પગ ધરમાં ! આમનેઆમ ઉભેપગે જટ પ્રસૂતિ પ્રસંગ પૂરો થવાની રાહ જોવા લાગ્યો. નામુંઠામું કે અર્થનો હસાવ રાખવાનું તો બની શકે તેમ નહોતું. આ પ્રસંગ પૂરો થાય તો જણે ગંજા ન્હાયો એમ કંટાળેલો પ્રારબ્ધના ભોગ ભોગવી રહ્યો છું. મારી દીનદશાનો પરિચય ગૃહમાં આવતાં જતાં લોકોને આપવો એ પણ પ્રતિજ્ઞાની હાનિ થવા જેવું હતું. સમજે તો મારાં પત્નીથીજ મારો સંસાર આખો સુધરવાનો હતો. પણ એ કલ્પના તો મિથ્યાજ છે. તોય એક દહાડો ધરમાંથી કહેવરાવ્યું કે ' સુચાણીને પાંચ રૂપિયા આપો ! ' એ પાંચ કરતાં વીસપચીસનો મેળ સુચાણીના ધરમાં પહોંચી ગયો હતો. તો પણ મારાં પત્ની આખો મિથ્યા અર્થ કરાવતાં કેમ

જરાએ વિચારતાં નથી ? કેંક દીલગીર થયો. ટપુદારા કહેવરાવ્યું કે
‘ પાંચ રૂપીઆ શાના આપવાના છે ? ’ સુયાણીને સાડલો આપવો
જોઈએ ’ ઉત્તર મળ્યો.

મારાં ઘોતીયાં ફાટી જાય ત્યાં હું થીગડાં આપી આપી ચલાવું
હું અને સુયાણીને સાડલો આપવાની વાત મને કેમ રહે ? મેં ફરી
કહેવરાવ્યું ‘ એ પાંચ દહાડા પછી આપીએ તો નહિ ચાલે ? તુર્તજ
ઉત્તર મળ્યો “ બાકીને તો છૂટ્ટી દહાડે સાડલો આપવોજ જોઈએ.
તમે એવી બાયડીઓની વાતમાં શું જાણો ? ફરને નામ પાડ્યા
તો સાડલો હજી બાકી રહ્યો છે, એ પણ સાથે જ લેતા આવશે ! ’
મારાં પત્ની સાથે વાદમાં ઉતરતાં લુણી ઘોડાને તાણી જાય તેવી વાત
હતી. એટલે આપણે તો પેટે પાટા બાંધીને પણ ધરમંસારમાં પત્નીની
ધમ્મને આધીન થએ જ છુટકો !

*

*

*

*

(૫)

ગ્રીષ્મમાં અથાણાં આથવાની તથા મુરખા બનાવી રાખવાની
ઋતુ ચાલતી હતી. ઘેર મહેમાન આવે, કાંઈ સારો દહાડો હોય
કે ઘેર જમણુ હોય ત્યારે અથાણું પિરસ્યું હોય તો રૂડું દેખાય, જમનારા
રાજ થાય અને યજમાન ગૃહસ્થીનો અતિથીસત્કાર વખણાય, એ
દ્રષ્ટિએ જોતાં અથાણાં તૈયાર કરવાં એ મને પણ આવશ્યક લાગતું.
પરંતુ, મારી આ બાવના મારાં પત્ની ઉકેલી શકતાં નહિ. એમને
‘ તો ’ મારીએ આટલી બરણીએ ભરાવી છે અને મામાને ત્યાં
આટલી જાતના અથાણાં છે, અંચળાએ આમળાનો મુરખો બનાવ્યો
છે, અને વિદુલાએ ફરીનો મુરખો બનાવ્યો છે, એ વાત હતી. મારાં

પત્નીમાં બીજાનું આવી સ્થુલ બાબતોમાં અનુકરણ કરી પોતાનું સહુથી ચડીયાતું કરી બતાવવાની ટેવ હતી. આ ટેવ વડેજ મારા સરખા સામાન્ય ગૃહસ્થીના ઘરમાં શેઠાણીવેડા પેસી ગયા હતા.

મને કોઇ પણ કામ ન હોય તો પણ અથાણું આથવાની સામગ્રી માટે મારે નિરૂપાયે બજારમાં જવું પડતું. આજે કેરી લાવવાની હોય તો કાલે લીંબુ, લીંબુ આવી ગયાં હોય તો મરખ્યા માટે સાકર, કેસર, તજ, લવંગ વગેરે મસાલો લાવવાનો હોય. કેટલું કેટલા પ્રમાણમાં લાવવું એ કશાનું માપ કે હિસાબ નહતો.

હું પુસ્તકોમાં બહુવાર વાંચતો કે ગૃહસ્થાશ્રમ એ સ્વર્ગનું સોપાન છે. ચિત્તશાન્તિનું દ્વાર છે અને ભવરણ તરી જવાનું અમોલું નાવ છે. પરંતુ અનુભવે જણાયું કે મહાપ્રપંચ ઉપાધિષ્ઠજ હિન્દુઓનું ગૃહજીવન છે. મારા સરખા પરણીને પશ્ચાતાપ કરતા મેં અનેક યુવાનો જોયા છે, મારા સમાનવયના મિત્રોમાં ક્યારેક કહી લેતો કે ભાઈ “ લકડેકા લડુ હે, ખાયગા સો પછતાયગા ઓર નહી ખાય ઓહી પછતાયગા ”

આ અથાણું હદ વાળી. કેટલાં મેથીયાં, કેટલી જોળ કરી. કેટલી મીલવણી મસાલેદાર કેરીની બરણીઓ ભરાઈ એ જોતાં સખેદ આશ્ચર્ય પામ્યો. મરખ્યાઓની પણ નાની સરખી બે બરણી ભરી કબાટમાં મુકી છાંડી. ગુંદાં, કેરી, આદુ, ગરમર, વાંસ, લીંબુ, રચતી, સકરટેટી, કેટલાં નામ ગણાવું? કેટલો જોળ, કેટલું તેલ, કેટલો મસાલો વપરાયો એ પણ કોઇ સાંભળે તો આશ્ચર્ય પામી હસી પડે. મારું પત્ની આખો દહાડો આ કાર્યમાંથી નવરાં ચતાં નહીં. તેના પિયરમાં થી ક્યારેક તેની નાની બહેનને અથાણું અથાવવામાં મદદ માટે બોલાવતાં.

એક દહાડો હું ઓશીસેથી ઘેર આવ્યો. આખા દહાડાનો જમ્યો નહોતો, આજ મારે સોમવારનું એક ટાણું હતું. સોમવારને દહાડે હું ઓશીસથી ઘેર આવું ત્યાં જમવાનું તૈયાર રાખવાનો નિયમ હતો. આજે ચૂલાપરથી દાળ પંચુ ઉતરી ન હતી હું ભૂખ્યો હતો. જમવાનું કંઈ ડેમાણું નથી એ જોઈ દિલગીર થયો. મારાં પત્નીનાં અથાણાંમાં આગ પડે ! અથાણાંની હાયવોયમાં મારા માટે જમવાનું ન થયું. મારા તરફથી કશી પ્હીક મારાં પત્નીને હતી જ નહીં અને પતિ કે પત્નીના ધર્મમાં પરસ્પર પ્હીક, અંકુશ કે ફરજ ન હોય એ ગૃહજીવન ઉન્નત માની શકાય. હું પણ એ ઉન્નત ગૃહજીવનનો અભિલાષી હતો. પરંતુ, મારાં અજ્ઞાન અને અસિક્ષિત પત્ની મારી એ ભાવના ન પારખી શકે ત્યાં મારા મનોરથ મનના મનમાં રહેતા. વારંવાર મારે શું કહેવું ? ‘ વારૂ પણ હજુ જમવાનું તૈયાર કેમ નથી ? ’ હું કપડાં કહાડતાં જ રૂઆબથી મર્જી ઉઠ્યો.

‘ દાગ ચડી રહેવા આવી છે. આ ઘડીયે ભાત મૂકી પાંચ કુલકાં બનાવી આપીશ કામના દહાડામાં એકાદ દહાડો આમ થઈ જાય. રસોઈ બ્હેલી મોડી થાય તેમાં તપી જવું શા કામનું ? ’ મારાં પત્નીએ ઠંડે પેટે જવાબ આપ્યો.

‘ હું સવારનો જમ્યો નથી એ નહોતાં જાણતાં ? ’ મેં કહ્યું.

‘ જાણતાં હતાં પણ અહીં કંઈ નવરાં થોડાંજ ખેંઠાં હતાં ? કે ‘રહોડ તાણી સુઈ ગયાં નહોંવાં’ મારાં પત્નીએ કેંક કકેશ અવાજે કહ્યું.

હું વિશેષ વાદમાં નહીં ઉતરતાં મેડી પર ચાલ્યો ગયો. કાદરો ચડતાં જુદા જુદાં વાસણોમાં મસાલો ભરેલાં અથાણાં, એક આજુબાજુમાં નાંખેલાં મુઠ્ઠાના ઠળીઆ, ફેરીની ગોટલીઓ અને ચોમેર

માખીઓનું ટોળું જમી ગયેલું દેખ્યું. માઈ સુંદર અને રવચ્છ રહેતું ગૃહ આજ મૃનિસિપાલીટીના નંબર જેવું બની ગયું હતું. મારાં પત્નીનાં વસ્ત્ર ઉપર, મ્હોં ઉપર હલદર ઉડી પીળાં પીળાં થઇ ગયાં હતાં. બન્ને હાથ તેલ અને મસાલાથી ગંદા અને ચીકણા થઇ ગયા હતા. આ પ્રકારનો અથાણનો સમારંભ જોઇ કેંક દિલગીર થયો. મને મારાં પત્નીની આ મૂર્ખતા પર સહજ હસવું આવ્યું. હું ઉપર આવી આર્મચેયરમાં પડ્યો અને અવાજ મારી ટપુને બોલાવ્યો.

‘ટપુ તારી બાને કહે એક કપ ચા બનાવી આપે’ અથાણના પાથરામાં ખુચી ગયેલાં મારાં પત્નીને ઉઠવું સહજ બારે પડ્યું. એક બાજુ રસોઇ કરવી અને એક બાજુ સ્ટવ પર ચા કરવો એ મારાં પત્નીની ઇચ્છા વિરુદ્ધ થયું. હું ભૂખ્યો હતો અને મારાં પત્ની મહાભારત કામમાં ગૂંથાયાં હતાં એટલે કોઇ કોઇને બોલાવ્યું થાય તેમ નહોતું.

હું રોષમાં છું, એ મારાં બોળાં પત્ની ભૂલી ગયાં. મારો ઓર્ડર સાંભળી હાથ મ્હોં લૂક્યા વગર ઉપર આવ્યાં. મારાં પત્નીની આજની મૂર્તિ મને વિચીત્ર લાગી. સિનેમેટોગ્રાફની ફિલ્મમાં ઉતારી લેવા જેવી આકૃતિ દેખાઇ. જાણે સમાન વયની સખિઓમાં હોળી ખેલીને આવેલાં હોય એમ અનેક કદપના મારાં પત્નીને જોતાં થઈ આવી. મારો રોષ ઉડી ગયો. હું હસી પડ્યો. એની અજ્ઞાનતા પર દયા આવી.

‘હું સ્ટવ ઉપર મોકલું, તમે અહીંજ ચા બનાવી લો’ મારાં પત્નીએ મધુર અવાજે કહ્યું.

‘બહુ સાફ; પણ હવે જમવાનું જલ્દી કરો !’

‘ બસ ! એજ કંઈકું ને ! તમે ચા પાણી પીશો ત્યાં જન્મ-
વાતું તૈયાર !

આહા ! કેવી નિર્દોષ અને ભોળી પ્રકૃતિ ? ધડીબર મારી ભૂ-
ખને વિસરી ગયો. મારાં પત્નીના બોલ મને મીઠા લાગ્યા. હું શું ?
ગૃહિણીથીજ ધર છે. ગમે તેવાં તોય મારાં પત્ની મને સોનાનાં છે.
મારી ડોલર માફ જીવન અને પ્રાણ છે. બાપડી આટલું આટલું ધર-
કામ ધસડવા છતાંયે મારા માટે ઉભેપએ તૈયાર ! આજ કાલની ભ-
ણેલી ગણેલી સ્ત્રીઓ આટલી પતિસેવા ઉઠાવે એ અશક્યવત છે.
ચેલી ગોવાલણી રાધા કયાં ભણેલી હતી ? છતાંયે કૃષ્ણસમા યોગિશ્વ-
રનો પ્રાણ હતી. ગૃહજીવનનાં મૂલ પ્રેમથી અંકાય છે વિદ્યા
કળાથી નહીં.

મારાં પત્ની મારા સામે ખુરશી પર બેસતાં, નહીં, ફેશનથી
ચાંપી ચાંપીને વાત કરતાં આવડતી નહીં કે અમદાવાદી ઢબથી પગ
માંડતા નહીં. એવી સુધરેલી સ્ત્રીઓનાં ગૃહજીવનથી માફ ગૃહજીવન
હજાર દરજ્જે સુખરૂપ હતું. એમનાં અજ્ઞાનપણાને લક્ષ થતી ભૂલો
પ્રતિ મારા સરખા શિક્ષિત પતિએ ક્ષમા યુદ્ધિ રાખવી જોઈએ.

મેં જાતે ચા બનાવી પીધી. ટપુને પાષ. અને ટપુ સાથે
થોડી ચા મારાં પત્ની માટે નીચે મોકલી આપી. એ બાપડીને ચા
પીવાનો શોખ નહતો. પોતે જાતે તૈયાર દરે તોપણ એ ન પીતાં હું
કરી પી લઉં અને એમને ન મોકલાવું તોય એમને મન કઠીએ
ખોડું ન લાગતું. એતો સદાકાળ પ્રકૃષ્ટ અને પ્રસન્ન રહેતાં. ભણેલી
સ્ત્રીઓ ચા પીને ગૃહકાર્યમાં જોડાય છે તેવું મારાં પત્ની માટે નહતું.

અર્ધો કલાક ન થયો. તેટલામાં મને જન્મવા બોલાવ્યો. હું

પાટલા પર બેઠો. મારો રોષ તો ક્યારનો ચાલ્યો ગયો હતો. એક પછી એક ગરમાગરમ ઉતરતાં ફૂલકાં મન જ્વાલપૂર્વક પિરસતાં ગયાં અને હું જન્મતો ગયો. મોજ્યેષુમાતા એ સૂત્ર મારા પત્નીની રસોઈ જન્મતાં હૈયે ચડતું તો પણ અથાણાંનાં વિષયમાં મારાં પત્નીને એ શબ્દ કહેવાને હું વિસરી ગયો ન હતો.

“અથાણું ! જોઈ હું તો આશ્ચર્ય પામ્યો. આટલી બધી બર-ણીઓ ભરી કરશે શું ?” મેં કહ્યું.

“અથાણું બાર મહીનાની શોભા છે. ઘર બાંધીને બેઠાં એટલે સહુની રીતેરીત કરવી જોઈએ. ટપુની સગાઈ કરી છે એટલે મહેમાન સાસરિયાં કોઈને કોઈ આંગણે આવ્યા કરે, તે વખતે અથાણા વમરની થાળા કેમ અપાય ?” મારાં પત્નીએ પોતાની નડી બુદ્ધિ પ્રમાણે ખુલાસો કર્યો.

“તમારી એ વાત હું સ્વીકારું છું. ઘરમાં ખાનારાં તો હું ને તમે બેજ છીએ, ટપુ હજી બાળક છે અને મહેમાન તો એકાદ દહાડો હોયને ? એટલે મને લાગે છે કે આટલું બધું અથાણું કરવામાં તમે જરા ઉંડો વિચાર કર્યો નથી ! આવું અવિચારી પગલું તમને આ પ્રોત્સાહન ન જાણે” ! મેં કડકાષ્ઠી કહ્યું.

મારો આ હેવટનો બોલ મારાં પત્નીનાં કાળજામાં પેસી ગયો. એમને હસતાંયે વાર ન થતી, તેમ રોષ ધરતાંયે વાર ન થતી. “આવી આવી બાબતોમાં તમે દહોડચતુર થઈ શીખવવા આવો એ ન પાલવે. બાર માસની સામગ્રી, કોઈ આવ્યું ગયું, કોઈને આપવું કરવું એ બધી બાઈડીઓની વાતમાં તમે શું જાણો ?” મારાં પત્નીએ નગદધર્મ સંભળાવી દીધો. મારે ઉતર આપવા જેવું કશું નહું નહીં. હું મ્હેં ઘોષ ઉઠી નીકળ્યો.

*

*

*

*

ઉપરની વાતને દહોડ એ માસ નહીં થયા હોય તેટલામાં વર્ષા-
ઝડતુ આવી. ક્યારેક ક્યારેક ઝાપટાં પડવા માંડ્યાં. મારાં પત્ની ને
નાનાં બાળક સંભાળવાં, ગૃહકાર્ય કરવું, મારી સેવા ઉઠાવવી, સર્ગા
સંબંધીમાં મળવું, કરવું આદિ કામ થોડાં નહતાં. રાત દહોડો બિ-
આરાં નવરાં થતાં નહીં. ક્યારેક મને દયા આવતી. કામ પડતું રાખી
બેહુલું બેહુલું સુષ જવાનું કહેતો પણ મારાં પ્રવૃત્તિપરાયણ પત્નીને એ
વાત રસતી નહીં. આટલા બહોળા કામમાં અથાણા ને તપાસવું
ફેરવવું નિયમપૂર્વક ન થયું. વરસાદનાં છાંટા થતાંજ અથાણું બગડી
જાયું. કપડાંથી પેક કરેલાં ઢાંકણું ખોલી તપાસતાં અંદરથી ગંધ
હઠી નીકળી હતી. ચોમેર ઘોળી કુળી થઇ ગઇ હતી. અને કૃતરાં
પણ ન ખાય તેવી ભોંધાં અથાણાની દશા જોઇ મને બહુ લાગી
આવ્યું. પેટમાં ન ખાવું અને ફેંટા દેવું એ કેટલું ખોટું ! ! મેં
ખર્ચેલા પૈસા પર પાણી ફરી ગયું. અને મારાં પત્નીએ લીધેલો
શ્રમ છુલ મળ્યો. અરેરે મૂર્ખની સાથે પ્રજાએ ક્યાં પનારું પાડયું.
એમ ધડીભર થઇ આવ્યું. આખરે ભરી બરણીઓ ગટરમાં ખાલી
કરવી પડી. જે કાંઇ રહ્યું તે બરાબર સંભાળવા ધમકી આપી. મારાં
પત્નીનું અંતર પણ બહુ દુખાયું.

“ તમનેજ લાગતું હશે અને અમારાં મનને કાંઇ નહીં હોય
ખડ્ડને ? ” એમ ખોલી ઉઠ્યાં. ‘ હોય ! રાંધ્યાં ધાન બગડેય ખરાં !
શું કરીએ, કેટલે ઘોડે ચડીએ ? ’

“ જે ઘેર રસોઇ બગડી તેનો દહોડો બગડ્યો. જેનું અથાણું
બગડયું તેનું વરસ બગડયું એને જેની બાયડી બગડી એનો ભવ
બગડ્યો ” વાંચનાર ! વધારે શું કહું ? મારાં બવ બગડી ચૂક્યો.
હરિ ! હરિ !

શ્રાવણ માસ ચાલતો હતો. દેવદર્શન, વ્રત, કથા કીર્તન આદિથી ખાર માસમાં શ્રાવણ માસ 'મંગલ મહિનો' ગણાય છે. કેટલાંએક ભાવિકો આખો માસ પ્રદોષ કરે છે. શીતલ જલનાં તીર્થસ્નાન કરે છે. પુરોહિતોને વસ્ત્ર દક્ષિણાથી સંતોષે છે. બ્રહ્મભોજન થાય છે. દેવ મન્દીરોમાં ઠાકુરજીને પારણે ઝુલાવે છે. ગૃહમાં મનગમતાં ભોજન જમાય છે. આ માસમાં પુરુષો કરતાં સ્ત્રીઓમાં અન્ય ઉત્સાહ, અનેરી ધર્મવૃત્તિ અને અમોલાં તેજ ઝળકી રહે છે. દેવ મન્દિરે દોડવું, કથાકીર્તન શ્રવણ કરવું અને વ્રત કરવાં; આ પ્રવૃત્તિમાં હિન્દુ સ્ત્રીવર્ગ આખો માસ ગૂંથાએલો રહે છે.

મારાં પત્ની ડોલર એકાદશી, શિવરાત્રી, સોમવાર, એકુંચ વ્રત ચૂકતાં નહીં. કથા શ્રવણમાં પણ સહુ પહેલી હાજરી આપતાં. અપવાસ કરી ફલાહાર પણ સહુથી વિશેષ આરોગતાં. બહેલાં બહેલાં ઉઠી પ્રભાતના પહેલા પહોરે તીર્થ સ્નાન કરી ખેરાંની મંડળીમાં 'વૃત્ત રહીએ એકાદશી જલ જમુનામાં નહાઇએ.' એ ગીત ગાતાં. હું પથારીમાંથી ઉઠ્યો નહોઉં ત્યાર પહેલાં ઘેર આવી પહોંચતાં. મધ્યાનહે કથા શ્રવણ કરતાં અને સંધ્યાએ મનગમતાં વસ્ત્ર અલંકાર સજી ઠાકુર મન્દીર અને હવેલીએ દોડતાં. રાત્રે એ ભોજન કે ફલાહાર વગેરેથી પરવારી ગણેશ ફળીઆના ચોકમાં રાસડા ગાવા નીકળતાં.

ગણેશફળીયું ને હોળી ચકલો અમારા ગામમાં રાસ રમવાની ગોપીઓની વૃજભૂમિ મનાતી. એકાદશી કે પૂર્ણિમાને દહાડે મોડી રાત્રી સુધી રાસ રમાતા. પોળનો વિશાળ ચોક ને નેવાં ઉપરના આભમાં શબ્દ ફેંટતી ગરખો ઉપાડનારીઓ, ઉઘાડો આકાશનો માં-

હવે ' ગર્ભવતી. આ રાસ ઝીલનારી અને ગરબો ઉપાડનારીઓમાં મારાં પત્ની પહેલે નંબરે આવતાં. પ્રથમજ મેં કહ્યું છે કે મારાં પત્ની સરલ, સ્નેહાલુ અને રસિક છે. આ રસવૃત્તિ આવા મંગલ પ્રસંગોએ અપૂર્વ ઉત્તેજિત થતી, સ્ત્રી મંડળીમાં ખીલી નીકળતી. અને આ પ્રકારનાં આન્દોલનોમાં ઘેલી ઘેલી થઈ જતી. ' સંસારમાંથી સુંદરીઓનાં ગીત ઘટયાં છે તેની પુનઃ સ્થાપના થતી જોઈએ ' એમ દેશના વિચારકોની માન્યતાને હું સંમત હોવાથી મારાં પત્નીની આ પ્રવૃત્તિને રોકવા ઇચ્છતો નહિ. આ રસવૃત્તિથી સંસારની રસિકતા વધે છે, ફાલે છે, અને જગતમાં સ્વર્ગ ઉતરાવે છે.

મારાં પત્નીએ મધ કાલથી ગૌત્રાટનું વૃત કર્યું છે. પ્રભાતમાં તીર્થસ્નાન કરી આવી સમાન વયની સખીઓ સાથે શણગારી ગાયનું પૂજન કરવા નીસરતાં. ભક્તિભાવથી ગૌપૂજન કરતાં. દૂધની પ્રદક્ષિણા આપતાં. ચંદન, પુષ્પ, અમીલ, ગુલાલ ચડાવી દીપકથી ગૌમાતાની આરતી ઉતારતાં; પછી સૂર્યપૂજા કરી બ્રાહ્મણને દક્ષિણા આપી ઘેર આવતાં. હું જે મારાં પત્નીની સાથે કોઈ કોઈ દહાડો નિરૂપાયે પ્રદોષ કરતો. કારણકે ઓપ્રીસ ટાઇમ થતાં સૂધી તેઓ પૂજાસેવા અને વૃત નિયમથી નવરાં પડતાં નહિ.

હાલમાં ગૌત્રાટનું વૃત કરતાં હોવાથી મારાં પત્ની ફલાહાર કેળાં, મગફળી, દૂધ, પેંડા વગેરે જ્યારે માગે ત્યારે હાજર કરવાં પડતાં. રાત્રીએ જગરણ કરતાં હરખભર્યાં રાસડા ગાતાં.

આજે મારાં પત્નીનાં વૃતને પૂર્ણાકૃતિને દહાડો હતો. આજે ગૌત્રાટનું વૃત ઉજવવાનું હતું. આજ પ્રભાતથી એમના પગમાં કોઈ અંજન નોમ હતું. આજ ઉપડયાં ઉપડે તેમ નહોતાં. કચારનાં સ્નાન

કરી આવી પોતાના રૂમમાં શણગાર સમજવામાં ગૂથાયાં હતાં. પિત્ત-
રમાંથી તેની બ્હેન પણ આજ આવી હતી. મારી નાની છ મહી-
નાની છોકરીને તેની બેન સુવિતા શણગારતી હતી. બાળક ઉગતી
છોકરીનાં કુળાંકુળાં હાથપગમાં ચાંદીનાં વળીયાં પહેરાવ્યાં. જાલર બ-
રેલું અને ઝરીનાં કુમતાં. વાળું ઝમલું પહેરાવ્યું, નાજુક કમરે કંદોરો
આંધો. માથાના આછા આછા બાલ સૂગન્ધી તેલ નાંખી ઓળા
ઉનની ગભેથી ઓઢાડી. મ્હોડું ઘોષ ચાંસ્સો કર્યો અને આંખમાં
આંજણ આંજી લમણે રક્ષા કરી.

મારાં પત્નીએ કપાળમાં કુંકુમની પીર કરી. ડોક વાંકી વળી
જય તેટલી માળા પહેરી. ગુલછડી, મોહનમાળા, અંદનહાર, જે કાંઈ
હતું તે આજ ડોકપર ચડી ગયું. હાથમાં હીરાબંગડી, કાનમાં
પાણીદાર ચળકતાં એરીંગ, કુંળીકુંળી આંગળીમાં વીંટી, કાણીપર નમુ-
નેદાર ચાંપવાળાં કડાં, અને પગમાં રૂમઝૂમ કરતાં અઠ્ઠાસીયાં, પગ-
પાન અને બૂનાગઢની નાગરાણી પહેરે તેવા છડા પહેર્યાં. ફૂલની
બહામનું તસતસતી જાલર બરેલું ફેન્સી કિનખાખનું પોલકું, વેલબૂટા-
વાળી સોનેરી કોર ગૂંથેલી રેશમી કસુંબલ સાડી ઓઢી અને અંગ્રે-
અંગ દેખાય તેવો શરણતી મલમલનો જાલર બરેલો ઘેરદાર ધાધરો
પહેર્યો. સૂગન્ધી તેલથી અંબોડો ગૂંથી માંહી ગુલાખનું ફૂલ ખોસ્તું.
મારાં પત્ની આજ શુક્રને છળવા જતી રંભા કે રાજપિં વિશ્વામિત્રનાં
તપભંગ કરવા જતી ગન્ધર્વ કન્યા મેનકા સમ દેખાતી હતી.

પિત્તળની ઝારીમાં પૂજન સામગ્રી તૈયાર કરી. બાળ. છોકરી
કુસુમને ધવડાવી બોલાવા આવેલી બ્હેન તથા અન્ય સ્ત્રીઓના સાથમાં
ગાત ગાતી પૂજન કરવા ચાલી નીકળી.

બાળક ટપુને પછી આજ નવરાવી હીરકારીધેતી, આસ્પાકાનો કોટ અને માથે મખમલની લાલ રંગની ટોપી પહેરાવી ગૌમાતાનાં હક્કન કરવા સાથે લેતી ગઇ.

ધરમાં હું એકલો પડ્યો. મારાં પત્ની વગર ધર મને ખાવા ધાતું એ એકથીજ ધર ભર્યું દેખાતું. એમના એકથીજ હું ઉજળો હતો. બાળકાની અને સ્ત્રીઓની માયા પ્રભુએ ન રચી હોત તો જીવવાં કડવાં ઝેર જેવાં થઇ પડત. મારાં પત્નીવડે કલ્લોલતું ધર સતું સતું દેખાયું. પત્થર ખડકેલી હવેલીઓ એ ધર નથી પણ સ્ત્રી એજ ધર છે. ન ગૃહં ગૃહામેત્યા. ગૃહિણી ગૃહ મુચ્યતે એ મનુષ્ય-મવાનનું સૂત્ર મને સ્વાનુભવે સમજાયું. ગૃહરાજ્યમાં પુરુષોનો શો ખપ? પુરુષ રાજા ખરો પણ રાણી વગર કોડીનો સમજવો! પુરુષોનાં ગૌરવ, પુરુષોનાં માન એ રાણીનાં રાજવડેજ નભી રહ્યાં છે. ગેહે ગેહે જંગમા હેમચહ્લી મને એ શુક રંગા સંવાદનું સૂત્ર આપ્યું. ધર ધરમાં જો સ્ત્રી રૂપી સુવર્ણ વેલ નહોત તો પુરુષરૂપ વિશાલ વટ વૃક્ષ પણ પત્રપુષ્પહીણું સુકાઇ ભોંયપર ઢગી પડ્યું હોત.

‘હરતી હરતી લલના લક્ષ્મી આંગણે

‘બોલે મીઠા અમી ઝરતા રસ બોલ જો ।

આહા ! ગૃહલક્ષ્મીનાં મૂલ શું આંકું ? એ બધું ઠીક; મારું પત્નીને આ અવરથાયે પણ આટલો બધો પહેરવા ઓઢવાનો મોહ કેમ હશે ? ગમે તેમ પણ હવે ડોલર નાનાં કહેવાય નહીં. એ બાળકની માતાને સંસારના આ રંગરાગ શા ? પરંતુ, સ્ત્રીની પ્રસન્નતા એજ મનુષ્ય જીવનનો પરમ ધન્ય લ્હાવો છે. સ્ત્રીના આશીર્વાદમાં જ જગતના સમગ્ર સુખ વસી રહ્યાં છે. નિરોગી દૃઢ બાંધાની વીર્યવાન

પ્રજા ઉત્પન્ન કરવા માટે ‘ સ્ત્રીઓની પ્રસન્નતા ’ એજ સર્વોત્તમ ઉપાય છે. પ્રસન્નમુખી સુન્દરીજ મનમાન્યું ફળ આપી શકશે. યત્ર નાર્યસ્તુ પુણ્યન્તે રમન્તે તત્ર દેવતા । એ સ્મૃતિકાર મનુદેવનાં સૂત્રની સત્યતા સમજાઈ. હસતાં રમતાં દેવનાં ચક્ર જેવાં બાળક ટપુ અને કુસમને જેતાં સ્ત્રીઓની પ્રસન્નતાની અગત્ય અનુભવાતી.

હિન્દુ સમાજમાં જ્યારથી સ્ત્રીઓનાં આંસુ સર્ચાં છે. સ્ત્રીઓનાં કમલ સરળાં મુખ કરમાયાં છે, અને જલતી આંતરડીના ઉષ્ણ નિ-શ્વાસા લેવાયા છે ત્યારથીજ ભારતનો શિક્ષીત સમાજ અસુર બની ગયો છે. સાક્ષરો રાક્ષસ થતા જાય છે. રંગરાગમાં રાખ ઉડી રહી છે. અને નંદનવન સમાં નવપક્ષવતાં ગૃહો શ્મશાન શ્રદ્ધ રહ્યાં છે. ધર્મકર્મહીન જર્જરીભૂત યજ્ઞેલ ભારતનો હિન્દુસમાજ અનાથ સ્ત્રીઓનાં આંસુ લૂંછશે નહીં, વિધવાઓને પવિત્ર અને પુણ્યમયી દેવી માનશે નહીં, અને ગૃહલક્ષ્મી-અર્ધાંગનાના અંતરના આશીર્વાદ પ્રાપ્ત થશે નહીં; ત્યાં સૂધી એ જર્જરીભૂત ક્ષેત્ર પરિત ભૂમીશામી જ રહેવાનો. જગતની શિષ્ટ પ્રજામાં-ભારતનો હિન્દુસમાજ ઉંચું મુખ કરી શકવાનો નહીં. આ બધું જેતાં મારાં પત્નીની પ્રસન્નતા જાળવવા હું તો ઉભે પગે હાજર રહેતો. મારાં પત્નીનું પ્રસન્ન મુખ જોવાનો મારો ખતિશયે પરમ મનોરથ હતો.

મારી આ બાવના મારાં કુટુંબીજન ઉકેલી શકતા નહીં. અને મને “ બાઈડીને વશ્ય થઈ ગયો છે. બાઈડીના નચ્યાવ્યા પ્ર-ભાણે નાચે છે ” આમ કહી લોકમાં વગોવતાં. ક્યારેક મારાં પત્ની અસ્વસ્થ હોય, ક્યારેક દેવદર્શનથી ઘેર મોડાં આવ્યાં હોય ત્યારે હું

ગૃહકાર્યમાં પણ મદદ આપતો. દાળ ભાત થઇ ગયાં હોય તો બે પાંચ કુલકાં હું બનાવી નાંખતો. રસોઇની શરૂઆત ન થઇ હોય તો દાળનું આંધણ મૂકી દેતો. ક્યારેક મારાં પત્ની રસોડામાં હોય ત્યારે બાળક કુસમને રમાંડતો. રડતી હોય તો થોડીયામાં સુવરાવી હોંચકા નાંખતો. ક્યારેક દીવાનખાનું વગેરે ઝાડું લઇ સાફ કરી નાખતો. કોઇ વખતે ગાય દહોતો કે દહીં મંથન-દહીં વલોવવાનું કાર્ય પણ કરી લેતો.

+

+

+

+

અનન્ય ભક્તિભાવથી મારાં પત્નીએ ગૌ પૂજા કરી. બ્રાહ્મણોને દક્ષિણા આપી સંતોષ્યા. પૂરોહિતોના આશીર્વાદ લીધા.

આજ ભગવાન વિશ્વેશ્વરના મંદિરમાં સ્ત્રીઓનો મેળો હતો. તીર્થસ્નાન કરી, ગૌપૂજા કરી, ઉગાનાયનાં દર્શન કરવા શ્રદ્ધાળુ સ્ત્રીઓ દોડી રહી હતી. ભગવાન ઉમાનાયના મંદિરમાં ધીની અખંડ દીવીઓ જ્વલતી હતી. બ્રાહ્મણો પાટલા માંડી રૂદ્રી, મહિમ્ન, આદિના પાઠ ભણી રહ્યા હતા. શિવજીનાં મસ્તકે અખંડ જલધારા થઇ રહી હતી. ચંદન, પુષ્પ, ધુપ, દીપ, નૈરેદ્ય આદિથી વિશ્વેશ્વરની પૂજાનો આદંબર દર્શનીય હતો. બીલીપત્રનો શિવલિંગ પર ઢગલો થઇ ગયો હતો. મંદિરના આગલા ધુમટમાં ઝોટલાપર બેઠેલા બ્રાહ્મણો ગૌમુખીમાં હાથ નાંખી ગાયત્રી મંત્ર ભણી રહ્યા હતા. ધુમટમાં ચાર ઉંચા સ્તંભ આવેલા છેઃ ધક્કા મુકી કરતાં દર્શને આવતાં સ્તંભ સાથે કોઇ કોઇ અથડાઇ જતાં. બાળક કુસુમને આવી મેદિનીમાં સંભાળવાનું કાર્ય વિષમ હતું. આંગળીએ વળગેલાં કેટલાંયે બચ્ચાં ' મા ' થી વિચ્છૂય પડી જતાં. કેટલાંયે લાંબો ધાંટો તાણી રડતાં હતાં.

વસ્ત્ર સંકારી સંભાળી સંભાળી પગ માંડતાં છતાં યે સવિતાની છાતીએ વળગેલી મારી પુત્રી કુસુમનું માથું ઘૂમટનાં સ્તંભ સાથે અચડાયું. મારીની છાતીપર કુદતી હસતી કુસુમે બચંકર ચીસ નાંખી.

કુસુમનો તનમનાટ એક ક્ષણમાં ઉડી ગયો. જીવની પેઠે ઝાળવી-છાતી પરજ રાખેલી બાળક પૂત્રીને વાગી જતાં બાપડી સવિતા ગભરાઇ ગઇ. આંખમાં આંસુ આવી ગયાં. ' મોટી બહેનના વર જરૂર રોષે બરાશે ' એ વિચારતાં ભોંડી પડી.

મારાં પત્ની કોઇ પણ મન્દિરમાં દર્શન કરવા જાય ત્યારે જેટલાં સ્તોત્ર સ્તવન, આરતી વગેરે જાણતાં હોય તે બધાં પ્રજ્ઞ સમીપ બોલી જતાં. સહુ દર્શન કરી હાથ જોડી ચાલી નીકળે, પણ મારાં પત્નીનો દર્શનવિધી નવાઇ પમાડતો.

સવિતા રડતી કુસુમને છાતી રાખતી મન્દિરમાંથી બહાર નીકળી આવી, મોટી બહેનને સાદ કર્યો. બહાર આવી રડતી કુસુમને મારાં પત્નીએ છાતીપર લઇ ધવડાવી છાતી રાખી. પણ માથામાં તાજે પડેલો ધા જોઇ દિલગીર થઇ.

અપોરના બાર વાગે મારાં પત્ની ઘેર આવ્યાં. કુસુમ હજી રડતી બંધ થતી ન હોવાથી સવિતાને રસોઇ કરવા રોકી. હું નીચે આવ્યો. કુસુમને વાગી ગયું જણી મને બહુ લાગી આવ્યું. ઓઠરાંને લઇ દેવદર્શને દોડવું એ મને ઠીક ન લાગ્યું. ઓઠરીના માથાપર કોલનવોટરનાં પોતાં મૂક્યાં. કુસુમના હાથમાં ધુધરો આપું, વાળું વગાડું, કે મોડાંમાં પ્રાણ કે એલચી દાણા આપું પણ આજ કોઇ યત્ને કુસુમ છાતી રહી નહીં. મારાં પત્નીએ અપાજની માનતા કરી. દૂધની બાધા રાખી અચ્ચાંઓને ગોળ ધાણા વહેંચ્યા. મારાં પત્ની

સંતાનવત્સલ બહાલસોઇ માતાશ્રમે આદર્શ હતો પણ શિક્ષણના અ-
ભાવે વારંવાર બૂલ કરી બેસતાં. પરંતુ, એ બૂલ મારા દિલમાં વસતી
નહીં તો પણ કુસુમને થએલો ધા હું જોઇ રહું અને એ શબ્દ ન કહું
તો એ બાળક ઉપર અન્યાય થયો કહેવાય. એ અન્યાય એક પિતા-
શ્રમે માન્યો ન થાય એ મારે પ્રતિક્ષણે જોવાનું રહ્યું. સંતાન પ્રાતનો
એ ધર્મ હું કેમ ચૂકું ?

‘ હું તમને વારંવાર રોકું છું, તોપણ તમે ધ્યાન નહીં આ-
પતાં મંદિરે દોડ્યા કરો છો. બિચારી છોકરીનો ચે ભોગ કે તમારે
ઉઠે જન્મી ! ’ મેં રોષમાંજ સંભળાવી દીધું.

‘ એ તો એમજ મોટાં થઇ રહે. ’ ચડતા પડતા અસ્વાર. ^૨
મારાં પત્નીએ પણ યોગ્યજ ઉત્તર વાળ્યો.

‘ એ બધું ઠીક પણ બચ્ચાંને બરાબર સંભાળતું જોઇએ.
એકલાં દેવદર્શનમાંજ મુક્તિ નથી. ’ મેં કહ્યું.

‘ તો તમે સંભાળવા આવતા હશો ? ખરું ને ? છોકરાં જણવાં
કે છોકરાં ઉછેરવાં એ બાબતોની વાતમાં તમે શું જાણો ? ’

વાંત પણ ખરી હતી. ગમે તેવો સંતાનવત્સલ પિતા પણ મા-
તાની ખોટ પૂરી શકતો નથી તો પછી મારા જેવો ઓછીસ કામમાં
શું થએલો પિતા છોકરાં મોટાં કરવાની બાબતમાં શું જાણે ?

વળા સાથે એ પણ માનતો કે-પતિવ્રતા પત્નીને પતિથી અ-
ધિક ક્રોધ દેવ નથી; તોયે તેણીના સરલ અને ભાવભર્યા માર્ગમાં
વિશેષ કરવા મારી ઇચ્છા ન હતી.

આખો હઠાકો રડી રડી થાકી મએલી છોકરીને સાંજ પડેલાં

સહજ અરીજીની કણી પાછ ધવડાવી ઘોડીયાંમાં સુવાડી દીધી. સાંજે હું ઘેર આવ્યો. ત્યાં કુસુમને તો ઘસઘસાટ ઉંઘતી જોઇ. આહા ! કુસુમને જોતાં મને મેનકાની શકુન્તલા યાદ આવી. નિર્દોષ પરમાનંદ મ્હાલતું મુખું હું શરી શરી જોઇ રહ્યો. દેવદુર્લભ કુસુમને. ન્યાળતાં મને સ્વર્ગની ઝાંખી થઇ. આ બચ્ચાંની મોહિની અમ સંસારીઓને નહોત તો આ જગત ક્યારનું વેરાન મરૂભૂમિ થઇ ગયું હોત. અમ સંસારીનાં હર્ષશોક ક્ષણભરનાં હોય છે. સ્નેહાલ ગૃહજીવનમાં-બાળકોની માયામાં વિંટાયેલાં દંપતી સ્વર્ગની અપેક્ષા રાખે ખરાં કે ?

આજે મારાં પત્નીનાં વૃત્તની અંતિમ રાત્રી હતી. આજ આખી રાત ગણેશકૃપાઆનો ચોક માજી ઉઠવાનો હતો.

મારાં પત્નીએ વૃત્ત ઉજવવા પહેરી ગયેલાં તે સાડી પોલકું વગેરે બદલાવી નાંખ્યાં, પરંતુ અંગપર ચડેલા અલંકાર ઉતાર્યા નહીં. શ્રાવણ કૃષ્ણપક્ષની અંધારી રાત્રી અને શ્રાવણનાં સરવડાં સરખો આછો વરસાદ વસતો. ક્યારેક આબમાં વિઝળી ઝમ્કતી. આવી રાત્રીએ અલંકાર પહેરીને રાસ રમવા જવું એ જોખમ ભયું હતું એમ મેં વિચાર્યું પરંતુ આજ અલભેલાં બનેલાં પત્નીને બે શબ્દ કહી દુભાવવાં એ પણ ચોગ્ય ન હતું.

હું મારી ડૂંધાગ રૂમમાં પુસ્તક લઇ વાંચવા બેઠો. અને મારાં પત્ની વૃત્તની ગોપિ સમાં રાસ રમવા સંચર્યાં. મારા મકાનની સામેજ ગણેશકૃપાઆનો ચોક આવેલો હોવાથી આજનો કાલાહલ સુખે નિદ્રા લેવા દે તેમ નહતું.

ચોકમાં આજ આસોપાલ્લવનાં તોરણો લટકાવ્યાં હતાં અને કેળનાં સ્તંભની કુંદર માંડી બનાવી હતી. મધ્યમાં એક મશાલ

ક્રમતી હતી. એક પછી એક રસભરી રમણીઓ રાસભૂમિમાં આવી પહોંચી. પગનાં હાથનાં ભિન્નભિન્ન હાવભાવ, રાસ ગાતી વખતનાં અંગ હીડોલ અને તાલ દેવાતા હતા. તે અવાજ સાથે સુંદરીઓનાં પગનાં નૂપૂર અને ધુધરાના અવાજમાં અવનવા રાસ સાંભળતાં સુસ્તક બંધ કરી ધડીભર સાંભળવામાં તલ્લિન થઈ જતો. કેટલાએક રાસ મને બહુ ગમ્યા. મારાં પત્નીનાં ઉરમાં આજ રસસમુદ્ર જલકાઈ જતો હતો. મારાં પત્નીનું રસગૈરવ અમોહનું હતું. હું અત્યંત પ્રસન્ન થયો. અંતરમાંજ મારાં પત્નીને અભિનંદન આપ્યું.

અત્યંત બહાલભર્યા ઉન્નત ગૈરવ દાખવતાં સુંદરીકુળનાં ભૂષણસભાં મારાં પત્ની નીચેનો રાસ મધુર હલકથી પરસ્પર તાલી ઝીલતાં ગાઇ રહ્યાં હતાં. સુખ ઉપરનું તેજ આજ માતું નહોતું. એક મકલાતા હતા. મારી દષ્ટીએ મારાં પત્ની આજ અવર્ણનિય હતાં.

હું છું ન્હાનકડી ને કહાન વર મોટા, પરાણે પ્રીત લગાડીજરે,
દૂર ઉછું હું અપોલ બનીને, કહાનવર ભેટવા દોડીજરે—હું છું.
વનમાં જનમાં ધડીએ ધડીએ, પાલવ મારો છેડીજરે.

હું તો સખી ! હવે લાજ મરું છું, જીરવાય નહીં એ જોડીજરે—હું છું.
યમુનાને ઘાટ જલ ભરવાને જમએ, ઉભો છે મારમ રેકડીજરે;
કુંજ મહી હું છૂપાઈ રહું ત્યાં, કહાનવર લેછે ગોતીજરે—હું છું.
હું છું ગોવાલન ભોળા સાહેલી ! જીરફી અમપર નાંખીજરે;
કહાનુડો કપટી ખેલ કરે તોય, એ છે મારો ગિરધારીજરે. હું છું.
હું છું ન્હાનકડીને કહાનવર મોટા, પરાણે પ્રીત લગાડીજરે.

રાસ ઝીલવાના રસમાં, ગાવાના ઉદ્ઘાસમાં અને ગૌરવના ભોગમાં ઘેલાં બનેલાં મારાં પત્ની રાસની એવટની પંક્તિ પૂરી થતાં

એકાએક ઉભાં રહી ગયાં. મ્હોંડાં ઉપરનું નૂર એક ક્ષણમાં ઉઠી મ્હોંડાં કપાલપર શીત આવી ગયાં અને ગાભરાં બની ચોમેર જોવા માંડ્યાં.

‘ શું થયું ’ ? ક્યારે ગયું ? ‘ ક્યાં સરી પડી ’ ? આમ સ્ત્રી વગમાં મારાં પત્નીને ઉપરાઉપર પ્રશ્ન થવા માંડ્યા. મારો આનંદ મારી ગમ્મત પણ એક ક્ષણમાં ધૂળ મળી. ‘ અરેરે ! આ મૂરખ આટલુંયે સંભાળતી નથી ’ એમ મનમાં જોલી ઉઠ્યો. મજેશક્ષીઆનાં ચોકમાં શોધાશોધ થઇ રહી.

મારાં પત્નીએ ડોકમાં કિંસતી ‘નેકસેસ’ પહેડેલું. તેની નાની સરખી માથાના બાલસરખી આછી કડી મારાં પત્નીનાં અંગ હીડાલમાં એકાએક સરી પડી. અને ઉતાવળે પગ ઉઠાવતાં હાથનાં કાંડા સાથે અથડાઇ સમિપની ગટરમાં નેકસેસ જઇ પડ્યું. મોડી રાત્રી સુધી શોધ કરતાં કશું હાથ લાગ્યું નહીં. ગટરના પથરા ઉંચકાવી તપાસ કર્યો. બારીક દષ્ટીએ આખા ચોકમાં શોધ થઇ ચૂક્યો. મારાં પત્ની ‘ દારકાં ગયે યે... ’ જેવું કરી ઘેર આવ્યાં. નીચેજ પથારી કરી સુઇ રહ્યાં. પ્રભાતમાં હું જાતે ચોકમાં ફરી વળ્યો. પરંતુ કાંઈ પત્ને ફાળ્યો નહીં. મારાં પત્ની પણ ગભરાયાં હતાં ? ‘ શું જોલવું ? શું મોઢું બતાવવું, મને દેખતાં ઘરમાં છૂપાવા માંડ્યાં.

શું થાય ! આવાં ઉંમરે પહોંચેલા એ સંતાનની માતાને દે ગ્રોહવયનાં પત્નીને શું કહેવું ? ફેટલી મુશ્કેલી વેઠી ઘડાવી આપેલા સો દહોડસોના દાગીનાને ગુમાવી આવે એવાં ચતુર પત્નીને શું કહેવું ? દરેક વિષયમાં પોતાનો કાંકા ખરો કરવાની ટેવ અને સો તેરી રામ-કુહાઈને એક માઈ ઉં હું’ એના જેવી પ્રકૃતિ માટે મને અત્યંત સંતાપ થયો. કાંઈ ન જીવે, ન જાણે તેમ રહી પડ્યો. મારાં પત્ની

ગૃહકાર્યમાં ગૃથામાં પણ એમને આજ આનંદ નહતો. લક્ષ્મીને પ્રથમ પમથાએ પમ માંડતી મારી ડોલર નાની હોત તો જરૂર એ તમાચા ચોદી દેત. આમને શું કહેવું ? મારા મુખમય ગૃહજીવનમાં પણ ક્યારેક આમ હોળી સળગી ઉઠતી અને હૃદયના સમભાવ ન જળવ્યા હોત તો ક્યારના આમારા છૂટાછેડા થઈ ગયા હોત કે ગૃહજીવનના તાર તૂટી ગયા હોત.

હિન્દુ સંસારમાં અશિક્ષિત અને અજ્ઞાન પત્ની તરફથી સુગ પતિને પણ કેટલું સહવું પડે છે ? હૃદય કેટલાં વજૂસમાં કરી ઘૂંટડા ગળે ઉતારવા પડે છે ? એ કલ્પના ખાનપાનમાં આજોટતી પત્નીને ક્યાંથી હોય ? પેટમાં ખાય નહીં અંગપર ઝોઢે નહીં અને લોહીનાં પાણી કરી મેળવેલી પતિની કમાઈ નિરક્ષર પત્ની એક ક્ષણમાં ઉડાવી દે છે. હિન્દુકન્યાને ગૃહજીવનનું શિક્ષણ નથી મળતું પિયરમાં કે નથી મળતું સાસરિયામાં, એટલે અજ્ઞાન પત્નીઓનાં મન ખાવા પીવામાં અને પહેરવા ઝોઢવામાં પ્રવૃત્તિ હોય છે. હિન્દુ ગૃહિણી રસોઈ કરવી, ધરતું વૈતરું કરવું, ને છોકરાં જાળવવાં આથી વિશેષ ગૃહસ્થાશ્રમની સફલતા બતાવતી શકી નથી. તેનું મુખ્ય કારણ આપણા સંસારમાં હિન્દુ કન્યા ઓને ગૃહશિક્ષણની ખામી એજ છે. આપણા વર્તમાન સંસારસુધારકો સ્ત્રીશિક્ષણ માટે બિનબિન વર્ગ અને વિધવિધ યોજના ધડતા જાય છે પરંતુ એ બધા પ્રયોગો ! ગૃહશિક્ષણ, વગર અધ્યાજ્ઞ રહેવાના. ગૃહદીપક કેરું બ-યોષક ગૃહિણી એજ સમાજનું જીવન છે.

જમી લીધા પછી મારા પત્નીને ઉપર બોલાવ્યાં. 'તમારી બૂલ હવે સહી શકાતી નથી' મેં રોષમાં કહ્યું.

'થયું ન થયું થવાનું નથી. હવે ન ધડાવી દેશો'. ! મારાં અંતરમાં ઉત્તર આપ્યો.

“ બહાલી ! જીવો આપણા સાચા અલંકાર બાળક ટપુને કુસુમ છે. એમને ખવરાવો, લડાવો, સિક્કીવ બનાવો અને એ અલંકાર સમ્મ બાળકથી તમારૂં માતૃજીવન શોભાવો તો કેવું સાઈ ?” મેં કહ્યું.

“ જો એમ છે. તો તમેયે એવા મિથ્યા અલંકાર મુમ થતાં શામાટે આટલા ચીડાઓ છો ? મારાં ટપુ અને કુસુમને ભગવાન જીવતાં રાખે ! બાકી વાર તહેવારે ઉઘાડી ડોકે માણસમાં કેમ હસાય ? અમારે સ્ત્રીઓને તો પ્રસંગ પ્રસંગના અલંકાર અને વસ્ત્ર પ્હેરવાં જોઈએ. નહીં તો બાઇડીઓમાં છતે સાધને વર્જોવાઈએ. પણ એવી બાઇડીઓની વાતમાં તમે શું જાણો ? ”

હું ચૂપ થયો. વિચારતાં મારાં પત્નીનો અભિપ્રાય મને પણ ચોચ જાણ્યો ! ખરેખર ! બેરાંઓથી વસ્ત્ર અલંકાર વગર બહાર કેમ જવાય ? પુરૂષો સામી કોઇ આંગળી ચે ચીધે નહીં પણ સ્ત્રીઓને સહુ ચડી ચડીને કહેવા આવે ! એ આપણાં હિન્દુ સંસારની એક પ્રથા છે. એટલે મોટું મન રાખી ગૃહજીવનની શાન્તિ અર્થે ઘૂંટડા ગળે ઉતાર્યા વગર અન્ય માર્ગજ નહોતો. થયું ‘આગે આગે ગોરખ જાગે’ વાંચનાર તને પણ આવા અનુભવો તો થયાજ હશે ?

છપાય છે.

છપાય છે.

હરિકથાવાળો :

ત્રણ રસિક રહસ્યમય સાંસારિક દંભકર્થક વાર્તાઓ.

કિંમત ત્રણ આના.

એક સગવડ! રખે ચૂકતા !

જીવન રસ, કળા અને સાંસ્કૃતિક બરી
હેતુ હોય, તમારા ગૃહને આરામકુળ સમુ-
જનાવડ હોય, તમારા સંસારમાં સ્વર્ગ ઉ-
તારવું હોય તો વાંચો:-

સમાજ જીવનની ફાઇલો.

વર્ષ ૨૦૦૦: વર્ષ ૨૦૦૦: વર્ષ ૪૫૦:
રેકર્ડની કી. રૂ. ૬-૦-૦

કિંમત જેટલી ડીપોઝીટ લઈ માસિક રૂ.
૨) થી ફાઇલો વાંચનારને ઘરે વાંચવા આપ-
વામાં આવે છે. આવી સગવડતાનો લાભ
અવશ્ય લેશોજ.

વ્યવસ્થાપક: સમાજજીવન એક્સિસ.

૧૫૭-૫૬ ગુલાલવાડી, મુંબઈ.

છાપખાનાનો કડાકુટમાં શા માટે

તમારો કિંમતી વખત ખરબાદ

કરો છો ?

તમારા વેપારની બહાર ખર્ચો લખાવવી હોય,
નાટપેપર, લેટરપેપર, બીજા બુકો, બહાર સો-
સાયટીઓ અને સંસ્થાઓના વાર્ષિક હિસાબો
તથા કોઈ પણ બાબતનું છાપવાનું કામ

અમે તમને સસ્તા ભાવે થોડા વખતમાં કરાવી આપીશું.

એકવાર કામ પાડી ખાત્રી કરો.

માસિકકારો, નવલકથાકારો, કવિઓ તથા વેપારીઓને
સર્વેને કોઈ પણ પ્રકારનું છાપવાનું કામ સુંદર રીતે અને
સામાન્ય ભાવે કરાવવું હોય તો એકદમ અમારી સલાહ
હો. તમને સંતોષ થયા વિના રહેશે નહિ. બહાર મામના
ઓર્ડરો પર તાકીદે ધ્યાન આપવામાં આવે છે. ન્યૂઝ સુધા-
રવાની કડાકુટ પણ તમારે કરવી પડશે નહિ, માટે તમારે
કોઈ પણ છાપાવું હોય તો તરત અમને લખો:

વ્યવસ્થાપક:—

સમાજજીવન ઑફિસ.

૧૫૭-૫૮, ગુલાલવાડી, —મુંબઈ નં. ૪

ગુજરાતી લાયબ્રેરીઓને

સર્વ પ્રકારનાં પુસ્તકો અમારે ત્યાંથી
કિફાયત ભાવે મોકલવામાં આવશે.

કોઈ પણ ગૃહસ્થને ગમે તે પુસ્તક જો-
ઈતું હોય તો અમારી પાસેથી મંગાવ્યે
કાયદો થશે.

નારણજી ગો.

ડોસાણી.

સેવાસમિતિ પુસ્તકાલય

૧૫૭-૫૬ ગુલાલવાડી: સુંઝઈ; નં. ૪

આદર્શ ચરિત્રાવલિ.

(પૃથ્વી પરના મહાન પુરુષોના ચરિત્રોના સંગ્રહ)

લખનાર: રા. ધીરજ.

ચારિત્ર્ય વિનાનું જીવન નકાર્યું છે. ચારિત્ર્ય શીલ પુરુષો વસું-
ધરામાં વિજય ડંકા વગડાવી શકે છે. જો તમારે બહુ ધર્મ શ્રદ્ધાનાં,
અનુપ્રમ સ્વદેશ સેવાનાં નમુનેદાર દૃષ્ટાન્તો જોવા હોય, તમારા બા-
ળકોને દેશાભિમાની નરવીરો બનાવવા હોય તો આ પુસ્તક જલ્દી
મંગાવી લો.

નીચે મુજબનાં પાશ્ચાત્ય મહાપુરુષો તથા હિન્દી નરરત્નોના
ઉત્કૃષ્ટ, બોધક, રસિક અને હૃદયગ્રાહી રસિકનાં જીવનચરિત્રો આ
પુસ્તકમાં આપવામાં આવ્યાં છે.

૧ ડો. બર્નાડો, ૨ ડો. લુઇસ ક્લોપ્સ, ૩ જનરલ યુથ, ૪
જોન પીયરપોટ મોર્ગન, ૫ સર હેનરી કોટન, ૬ થિડોર ડોસ્ટોય-
વસ્કી, ૭ જોમ્સ કેરહાર્ડી, ૮ રાજારામ મોહનરાય, ૯ સર થોમસ-
મુર, ૧૦ લોર્ડ શેપ્સટબરી, ૧૧ હર્બર્ટ સ્પેન્સર, ૧૨ તત્ત્વવેત્તા શો-
પનકોર, ૧૩ નેક્સન, ૧૪ બાબુ ચંડીચરણસેન, ૧૫ એડવર્ડ ગીબન,
૧૬ એરીસ્ટોટલ.

જનસેવા અને દેશભક્તિની અનેકીભાવના પ્રગટ, થતું આ
પુસ્તક દરેક ધરમાં હોવું જોઈએ. સ્કૂલોમાં વિદ્યાર્થીઓને ધનામ આ-
પવું જોઈએ.

૨૫૦ પાનાના પુસ્તકની કિંમત માત્ર રૂ. ૧-૦-૦.

લખો:-વ્યવસ્થાપક સેવાસમિતિ પુસ્તકાલય,

૧૫૭,૫૮ શુલાલવાડી મુખ્ય ન. ૪.

વિશ્વ-લીલા.

(સામાજિક સચિત્ર નવલકથા.)

એક શ્રીમંત કુટુંબના ઘરમાં ચાલતા વિચિત્ર ગોટા-
ળાનો સત્ય ઘટનાત્મક ચિતાર આમાં આપવામાં આવ્યો
છે. વિધવા ચંચળા ભાભીને મુનીમ ભોગીલાલ કેવી રીતે
પ્રપંચ રમી ફસાવે છે. અને આખરે તે અનીતિનાં આચ-
રનાર બનેનો કેવો અંતમ આવે છે તે બહુવું હોય તો
આ પુસ્તક સત્વર મંગાવી લો.

પ્રેમરસથી ઉભરાતી આ સુંદર રસમય નવલકથા
વાંચતાં તમે બે ઘડી સાનભાન ભૂલી જશો. પ્રેમાલ મુલા-
યમ હાથોવાળી વિશ્વેશની બહુગરી લીલા તમને સંસા-
રની સ્નેહવાટીકામાં સહેલ કરાવી પ્રેમસૃષ્ટિના રસિક વિ-
હારી બનાવી દેશે. તેમાંના ચિત્રો તમારી આંખો ઠારશે.
કિંમત રૂ. ૨-૦-૦

નકલીઆઓથી ચેતજો.

કેટલાક છુકસેલરો છાપેલા અક્ષરના પુઠાંવાળું આ
પુસ્તક વેચે છે. પણ તમે ખરીદતી વખતે રૂપેરી નામ
વાળું પૂઠું બેઠનેજ લેજો.

નારાયણજી ગો. ડો.માણી.

છુકસેલર અને પબ્લીશર.

૧૫૭/૫૬ શુભાલવાડી મુંબઈ નં. ૪

અબખાની આત્મકથાઓ.

(ગુજરાતી સાહિત્યમાં એક સ્વતંત્ર સામાજિક પુસ્તક.)

~~આ~~ માત્ર પાકું પૂઠું સોનેરી નામ કિમ્મત રૂ. ૨-૮-૦

સ્ત્રી ભતિ ઉપર હિન્દુસંમળ કેટલી હદ સુધી ' પ્રયત્ન ' ચલાવે છે ? ત્રાસ, જુલમ અને આપણુદી સહન કરતી આર્ય-અબખાઓનાં જીવન કેવાં અધમ થઈ ગય છે તેનો હૃદય ભેદક ચિતાર આ પુસ્તક વાંચતા આંખ સામે ખડો થાય છે. ૧૬ સંપૂર્ણ વાર્તાઓ છે. તેમાં થોડીકનો નમુનો જુઓ:—

૧ લી વાર્તા: કન્નાવિક્કી માબાપોનાં દુષ્કૃત્યથી દીકરીઓનો સંસાર કેવો સહેલો થઈ ગય છે: તે આ એક જૈન કુમારિકાની કથા કથની વાંચતાં સમજાશે.

૨ જી વાર્તા: સામુ નણુદના જુલમથી ત્રાસેલી, રડવા ફૂટવાના દુષ્ટ રિવાજે રામજીરણુ થનારી આ બ્રાહ્મણ કુમારિકાની આત્મકથા તમારી આંખમાં આંસુઓ લાવશે.

૩ જી વાર્તા: પરદેશ ગયેલા કૃપિતિની પત્ની યમુના ભોહાણી પર કેવા કેવા કારમા ફેર વર્તાય છે. તેનો બરકોર્ટમાં ચાલેલો-કેસ, અને મેજસ્ટ્રેટ 'સમક્ષ' તેણે કહેલી જીવનકથા વાંચતાં સડી ગયેલા હિન્દુ સંસારનું તમને જ્ઞાન થશે.

૪ થી વાર્તા: બિચારી પતિના યત્નરે પડેલી, સામુ નણુદના જુલમ સહતી, શોષ્યના સાક્ષી દુઃખી થતી આ બ્રાહ્મણ બાલકન્યા ઉપાની આત્મકથા રૂઢીની બીષણતા અને સ્ત્રીવર્જની પરાધિનતાનું જ્ઞાન કરાવશે.

૫ મી વાર્તા: હિન્દુસ્થાનમાં વેશ્યાઓ કેમ વધે છે ? તે આ નાંગર

જાતિની મોઢે અડવેલી કન્યા વિમળાકુમારીની જીવનકથાથી તમે જાણી શકશો.

૬ મી વાર્તા: કલ્યાણીની ન્યાતની આશાખાધની આત્મકથા તમને કેળવણીખાતાના ઇન્સ્પેક્ટરો મહેતીજીઓને કેવી રીતે શીશામાં ઉતારે છે તે સમજાવશે.

૭ મી વાર્તા: સ્વામીની આ આત્મકથા હિન્દુ સંતારમાં કળેડાંથી થતી પાપમાલીનાં દર્શન કરાવશે.

૮ મી વાર્તા પુરોહિતની દીકરી ઇન્દિરા વેશ્યા બનવા જોટલી સ્થિતિએ કેવી રીતે પહોંચી તેનું ખ્યાન તમારા હૃદયને કમકમાવી નાખશે.

૯ મી વાર્તા: વિનોદિનીની આત્મકથા તમને આર્થ અમળાની અજબ સંહન શક્તિ તથા હૃદય આત્મભોગનો ખ્યાલ આપશે.

૧૦ મી વાર્તા: નથુદાસ કુકર્મે બાળી રૂપાળીને ભોગવવી પડેલી અસહ્ય મંત્રણા તો તમે રૂપાળીનું વૃતાંત વાંચીને જાણી શકશો.

૧૧ મી વાર્તા: એક કન્યા ખાધની આ આત્મકથા તમને હિન્દુ શિક્ષિકાઓ, ધર્મ મંદિરો, ધર્મશુરઓ તથા સંસ્થાઓમાં ચાલતા ભવાડાઓનો એક ખુલ્લો પાડશે.

૧૨ મી વાર્તા: લોહાણની પુત્રી સુશીલા કેવી રીતે દુઃશીલા બને છે તેનો હૃદયેષ શબ્દોમાં કરી શકાય તેમ નથીજ.

૧૩ મી વાર્તા: કાકીલાની આ કર્મકથા તમને હિન્દુ સમાજની નીચતા-નહોરતાનું અનુમાન કરાવશે.

આથી પણ હિન્દુ સંસારની નિષ્કૃષ્ટતાનું વધુ દર્શન તો તમને

૧૪-૧૫-૧૬ મી વાર્તા કસવશે. આમાંની એકજ વાર્તા વાંચવાથી તમારા ખરચેલા નાણાં વસુલ થઈ જશે. જલદી મંગાલ લો.

નારાયણજી ગો. ડોસાણી.

બુકસેલર એન્ડ પબ્લીશર,

૧૫૭/૫૮ શુભાસવાડી સુખાસ ઈ.

અંધકાર પર પ્રકાશ.

લેખક:

રા. સાકરલાલ મ. કાપડિયા.

હિંદુ સંસારના લક્ષ્મી મુખ્ય પ્રશ્નને લક્ષમાં રાખી સમાજની અટપટી થયેલો ઉકેલ કરતી આ નવલકથા તમને દિવ્ય માર્ગ બતાવનાર લોભિયાનું કામ કરશે. જીવનમાં સ્વર્ગના લ્હાવા લેવા હોય, સુંદરીસંઘનો ઉદ્ધાર કરી સમાજને સર્વાંગ સુંદર બનાવવી હોય તો આ પુસ્તક વાંચો. જીવન એ-ટલે શું ? એ તમારે જાણવું હોય તો આ પુસ્તક ખરીદો.

ચાર ચાર નયન રંજક ચિત્રો તમને કળા અને સૌન્દર્યનું જ્ઞાન કરાવશે. મનોહર સોનેરા નારાવાળું પૂઠું. કિંમત રૂ. ૨-૮-૦.

નારાયણજી ગો. ડોસાણી.

બુકસેલર અને પબ્લીશર.

૧૫૭/૫૯ ગુલાલવાડી સુબર્ષ નં ૪

તમારા વાંચનાલયને અમારા પુસ્તકોથી શણગારો.

સેવાસમિતિ પુસ્તકાલય.

તમારા માનીતાલેખક રા. મહુકરનાં પુસ્તકો:

અંધકાર પર પ્રકાશ—(સચિત્ર) ૨-૮-૦૦
સાદ્યવિજય ભા. ૧ થી ૫ ૧૨-૮-૦૦
ગોરા: ભાગ ૧. ૨—૬ વિ ટાગોર ૬-૮-૦૦
કવિ પરિમલ વિરચીત.

બંધલીલા—(સચિત્ર) સમાજની કાલી તથા
ઘોળા બાબત તાદશ ચિત્ર. ૨-૦-૦૦

રા. ધીરજની ગંભીર લેખિનીની પ્રસાદી

આદર્શ ચરિત્રાવલી— ૧-૦-૦૦

અંબળાની આત્મકથાઓ—(સચિત્ર) ૨-૮-૦૦

રા. રેસાણી રચિત.

સ્વર્ગમાં સેશન્સ યાને પાખંડી પુરોહીતોનું
ગોળ. ૩-૦-૦૦

સમાજ જીવનની—જીન ત્રીજા તથા ચોથા

વર્ણની—જાણેલી યાદી કાપલો દરકના ૬-૦-૦૦

પારસી નાવેલો.

ગાદ. વિલાયત.

ગોસ્તાનનું બુલ્લબુલ.

માડી ચવિત્રી

ગુલબાર

દાદીશિક્ષતા દીકરો—

બીજાં અતિ રસિક પુસ્તકોની ટીપ.

જીવન મોહીની—

અમરકારિક ગુફા ભા. ૧-૨ ૫-૮-૦૦

પંચાસરનો જ્યારીખરી ભા. ૧-૨. ૫-૦-૦૦

કુશાન-દીની

શાન્તદા. ૦-૧૦-૦૦

સતરમા સદીનું ફ્રાન્સ

અકબર: રાજ્યરહસ્ય. ભા ૧-૨ ૩-૧૨-૦૦

મહારાજ પ્રતાપાદિત્ય ૨-૮-૦૦

યોવનનાં રમણે	૧-૦-૦	ન્યાયના ખૂનમાં નીતિ.	૨-૮-૦
રતેહ સદન યાને પ્રજ્વલ રહ્યે.	૧-૦-૦	નોકા ફળી.	૩-૮-૦
શારદાનું સ્વાપ્ન:	૨-૪-૦	તરેજુ તપસ્વીની ભાગ ૧-૨	૬-૧૨-૦
અનંગઆહીની	૩-૮-૦	કામાંધ કામિની.	૨-૮-૦
સંસારદર્શન	૩-૦-૦	બાગે શયતાન.	૩-૦-૦
ભયંકરભદ્ર. ભાગ ૧-૨	૬-૮-૦	ફળીર કાવ્ય	૩-૪-૦
નાદીરનો દારદમામ—	૨-૮-૦	મુંગરાજ સોલંકી.	૩-૦-૦
મુરદેવી ભાગ ૧. ૨. ૩.	૬-૦-૦	રાક્ષસોની રતિકેશ.	૨-૮-૦
અરવિંદ ત્રિચાર પુણ્યભાલા.	૪-૦-૦	શુદ્ધસ્થામમ.	૨-૮-૦
નીતિ દર્પણ	૨-૮-૦	લક્ષ્મણી કે ભામરી.	૧-૮-૦
ચરિત્ર ચંદ્રિકા	૩-૦-૦	ભવાનીનો ભોગ	૧-૧૨-૦
રતિશાસ્ત્ર યાને કાકશાસ્ત્ર	૩-૮-૦	રાણી વજ્રસુંદરી	૨-૮-૦
આપણો ધર્મ	૪-૮-૦	ભાગ્યચક્રનો મહામંત્ર	૨-૮-૦
રાજા દેવીદાસ	૩-૦-૦	રણેશ્વલા રબરુતો ભાગ ૧. ૨.	૬-૦-૦
મારી ભયંકર સંસારયાત્રા.	૩-૦-૦	ભાગ્યદેવીની ભયંક.તા.	૧-૮-૦
સંસાર સંગ્રામ ભાગ ૧-૨	૪-૦-૦	સંસાર કે નરકગાર ?	૧-૮-૦
દશસાખનો દલો.	૨-૮-૦	સંતમ શયતાન. ભાગ ૧-૨-૩	૬-૦-૦
પંદરલાખ પર પાણી.	૧-૮-૦	મનોહારિણી આથા.	૧-૮-૦
ત્રાકરીના ઉમિદવાર.	૧-૮-૦	આથાનો બભર ભાગ ૧-૨	૪-૮-૦
		રત્નમાળ.	૧-૦-૦
		વેનીસનો વેપારી.	૧-૮-૦

કોબર કોર કોબર.

અન્નપતિ રાબરામ.

ખવીસની ઓપરી.

રામભનરસ માલકા

મહાભારત નાટકનું (ઉરદુ જ્ઞાનમાં) ૦-૧૨-૦

કુસુદમંદ્ર.

કોલમ્બસનું જુતાન્ત.

સાચાં ચોતી.

આધ્યાત્મિક માર્ગપ્રકાશ.

જીવનશિક્ષા.

આનંદશાસ્ત્ર

પેસાદાર કેમ થવાય ?—

દેનેહસંગિત

સાહિત્યાન્તર

મહાપિતૃ સાક્ષરજીવન

મુદ્રા રાક્ષસ (નાટક).

તપસ્વિની (નાટક).

સ્વદેશ ગીતામૃત.

આરોગ્ય

ચાવિવિત્રા

મધુરાણી

માર્ગદર્શિકા.

સ્વરાજ્યને પંથે.

કાવ્યકુસુમ.

આનંદમંદિર.

ચંદ્રલેખા નાટક

ચુનીલાલ ગદ્ય સુધા પદ્ય.

સ્વામી વિવેકાનંદ નાટક

મહાજન મંડળ (સંકલ્પ)

કોબરારા ચુન્દાનો કોષ

હનુમાનની મૂર્તિ

સ્વામી રામતીર્થ ભાગ ૧. ૨.

ખંસરીબાલા

હાસ્યકથા મંજરી.

વિજયધ્વજ

કાઉન્ડરોલરોયની વાર્તા

દેશીકેશવ દ્ર

એન્ડર્સનની લેખોત્તર ભાષણો

રાબરામકૃષ્ણ

સિરાજુદ્દોલા

આનંદ મહેરી

ગોલ્ડવોર હમીરજી

૧-૪-૦

૨-૮-૦

૦-૧૨-૦

૦-૬-૦

૦-૧૨-૦

૧-૮-૦

૦-૬-૦

૧-૮-૦

૦-૮-૦

૧-૪-૦

૦-૧૨-૦

૨-૦-૦

૦-૫-૦

૧-૦-૦

૦-૧૨-૦

૦-૫-૦

૦-૧-૦

૧-૦-૦

૩-૦-૦

આજ્ઞાલાલનું હિન્દુસ્થાન બા. ૧૦૨.૩.૮-૮-૦૦
 જોગમ મહાલ બા. ૧. ૨ ૫-૦-૦
 કાળરાત્રીનું પત્નીખંબર બા. ૧-૨ ૬-૦-૦
 સૈનિકની સુંદરી ૪ ૦-૦
 નવદંપતિને શ્વિખાગણ ૨-૦-૦
 દેવીનંદીની ૨-૦-૦
 પરાક્રમની પતંગ ૩-૦-૦
 વસંત વિજય બા. ૧-૨-૩-૪ ૧૧-૦-૦
 કલંદરતી કટાર બા. ૧-૨-૩ ૮-૦-૦
 વિચિત્ર ભથત ૩-૦-૦
 બહાદુર બાળા બા. ૧-૨ ૩-૦-૦
 પિશાચીની કે પ્રેમદા ૧-૧૨-૦
 ભયંકર પ્રાચરિત ૬-૦-૦
 મધુરમીલન ૨-૮-૦
 અહોઆરિણી ૨-૪-૦
 દમાબાળ દુનિયા ૩-૦-૦
 આ સિવાય બીજાં સર્વજાતનાં પુસ્તકો આપસ લક્ષ રાખવામાં આછે. લખો.

લાયઘેરીઓ મટે તેમના કાયદા તરફ ખાસ

તારાસુંદરી
 સુઝા મિનાક્ષી
 પિશાચ મંદિર બા. ૧-૨
 ઝેરી જાતો બા. ૧ થી ૫
 અઘાદતો બાદશાહ
 પ્રેમની ખુમારી બા. ૧-૨
 ભારતનું ભવિષ્ય
 ચુડેલતો ચમકાર
 મણીમોહન
 પગલતા
 વિશ્વમોહિની બા. ૧ થી ૪
 વેર વસુલ બા. ૧ થી ૪
 પ્રમાદધનની પ્રભુતા
 બેલાઈ પીયરથી ક્રીટન
 રતનલોજનું રમખાણ
 કાઠિયાવાડની જૂની વાર્તાઓ
 સદ્ગુણભાણ્યચરિત્ર પ્રકાશ
 આપસ લક્ષ રાખવામાં આછે. લખો.

નારાયણજી ગોકળદાસ યેસાણી.

બુકસેલર અને પબ્લીશર

૩-૦-૦
 ૩-૪-૦
 ૬-૧૨-૦
 ૧૧-૦-૦
 ૩-૦-૦
 ૬-૦-૦
 ૦-૨-૦
 ૩-૦-૦
 ૨-૮-૦
 ૩-૦-૦
 ૮-૦-૦
 ૧૨-૦-૦
 ૪-૮-૦
 ૬-૧-૦
 ૩-૦-૦
 ૨-૮-૦
 ૬-૦-૦

શકેશે.

સામાજિક સાહિત્ય.

અનેક ચિત્રો, ફોટોઓ, તથા મનન કરવા લાયક સ્વતંત્ર લેખો, રસભર્યાં કાવ્યો, હાસ્ય સ્કેચો, અનેક ન્હાની ન્હાની વાર્તાઓ, મોટી વાર્તાઓ તથા ઓપદાયક રસીલાં ચરિત્રાથી ભરપૂર પાઠ્યા આઈન્ડીંગની

સમાજજીવનની ફાઇલો.

પુસ્તક ૨ જી વર્ષ ૨ જી રૂ. ૬) પુસ્તક ૩ જી વર્ષ ૩ જી રૂ. ૬)

પુસ્તક ૪ થું વર્ષ ૪ થું „ ૬) પોસ્ટેજ જીડું.

ત્રણે પુસ્તકો સાથે ખરીદનારને રૂ. ૧૫)માં મળશે.

તમારે શા માટે સમાજજીવનની ફાઇલો ખરીદવી જાઈએ ?

કારણકે: તમે સમાજનું એક અંગ છો એટલા માટે તમારે સામાજિક બાબતો જાણવી જાઈએ.

કારણકે:—સુંદરીસંઘના પ્રતોપર સ્વતંત્રપણે ચર્ચા કરનાર અને સરળ રીતે સમજવનાર આ એકજ માસિક છે.

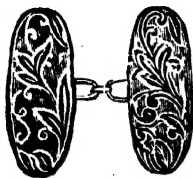
કારણકે:—સમાજજીવન વાંચવાથી તમે અવનવી મુદ્દિમાં મહાક્ષતા હો તેમ લાગશે.

કારણકે:—ગુર્જર નરનારીઓમાં અવનવું ચેતન પ્રેરી સાદી અને સરળ ભાષામાં અનેક સાંસારિક પ્રતોપર સારાસારનો વિચાર કરતાં સમાજજીવન શીખવશે.

કારણકે:—સમાજજીવનની ફાઇલો તમારી લાયબ્રેરીનું અણ-મોલ જવાહીર બનશે.

આવાં આવાં તો અનેક કારણો છે તેમાંથી માત્ર મુદાનાં યોડાં-કજ ઉપર જણાવ્યાં છે, જે તમે સમાજના ગ્રંથમાં રસ લેતા હો, તમારાં બાળબચ્ચાં, પત્ની, માતા, બહેનોને સદાચારી અને વિચારક જેવા માગતા હો તો જરૂર આજેને આજેજ સમાજજીવનની ફાઇલો મંગાવી લો. સીલકમાં હશે ત્યાં સુધી મલી શકશે. લખો:—

વ્યવસ્થાપક: સમાજજીવન. ૧૫૭-૫૮ ગુલાલવાડી, મુંબઈ ૪.

સોની નાજભાઈ કાનાભાઈ એન્ડ
અ વે રી ઝા.

સરવે જાતના

જેઠું સોના ચાંદીના

ફેનસી હાગીનાઓના

વેપારી.

૬૦ સુતારચાલ;

મુ'બદ નં. ૨.

